

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

בל וניזאה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

תרגום אשכנזי

צייט, ווען איהר ווערדעט טהון
וואס אין דען אויגען דעם עוויג-
גען בעזע איזט, אונד איהן בע-
ליידיגען דורך אייערער הענדע
ארבייט. (ב) משה לאז דער גאנ-
צען פֿערנאממלונג ישראל'ס
פֿאלגענדען געזאגט פֿאָר בן
צו ענדע.

וילך האוינו לא לב

בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשֶׂוּ
אֶת־הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִימוּ
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
בְּאָזְנֵי כָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־
דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד הַיּוֹם:

פתוחה שיטה שלמה

לב (א) הערעט איהר הימ-
מעל, איך רעדע! ער-
דע, פֿערניג מינעס מונדעס,
ווארטע! (ב) מינע לעהרע
טרעפע וויא רעגען, מינע רע-
דע פֿליעסע וויא טהוויא; וויא
שטורמ?

לב (א) הָאָזְנוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶדְבַּרְהָ
וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:
(ב) יַעֲרַף כַּמָּטָר לִקְהֵי תוֹל כֶּטֶל

אמרתי

תרגום אונקלוס

אָרִי תַעֲבֹדוּן יַחַד דְּבִישׁ קָדָם יְיָ לְאַרְגָּוָא
קְדָמוּתֵי בְּעוֹבְדֵי יְדִיכוּן: (ב) וַמְלִיל מֹשֶׁה
קָדָם כָּל קְהֵלָא דְיִשְׂרָאֵל יַחַד פְּתָחֵי תוֹשְׁבֵי חַטָּא
הָדָא עַד דְּשָׁלִימוּ:

לב (א) אֶצִּיתוּ שְׁמַיָא וְאֶמְלִיל וְתִשְׁמַע
אֶרְעָא מִיְקָרֵי פּוֹמִי: (ב) וְיִבְסַם
כַּמְטָרָא אוֹלְפָנֵי וְתִקְבֵּל כֶּטֶלָא מִיְמָרֵי כְרוּחֵי

מיטרא

לב (א) האוינו השמי'. שאני מתרה בהם
בישראל ותהיו עדים בדבר שכך
אמרתי להם שאתם תהיו עדי' וכן ותשמע
הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ אמר
משה אני נשאר ודמם למחר אני מת אס יאמרו
ישראל לא קבלנו עלינו הכרימ'י בא ומכחישים
לפיכך העיד בהם שמים וארץ עדים שהן
קיימים לעולם ועל שאם יזנו יבאו העדי'
זיתנו שגרים הנסן תתן פריה והארץ תתן
יבולה והשמים יתנו עלם ואם יתחייבו
תהיה בהם יד העדים תחלה ועלר את
השמים ולא יהיה מטרי והאלמה לא תתן
את יבולה (דברים י"א) ואחר כך ואפדתם מהרה על ידי עבו"ס: (ב) יערף כמטר לקחי. זו היא
העדות שתעידו שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם כמטר הזה שהוא
חיים לעולם באש' יערפו השמים על ומטר. יערוף לשון יעוף וכן יערפו דגן יערפו טל: תול

רש"י

ב א ו ר

לב (א) האוינו, מגזרת און. ולרך הכתובים להעיד בדברים שהם עומדים וקיימים, וכן
שמעו הרים (מיכה ו' ב'), גם אכן יהושע, ואס כתוב כי היא שמעה. והענין שהשמים
זהארץ יעידו לישראל שכך אמר להם משה קודם מותו, וכך התרה בהם ובה יארע להם אס
יחטאו לה'. ובספרי אמרו שהעיד בהם את השמים ואת הארץ שלא שנו את מדתם, מעת
הנתיחה עד עולם שומרים את פקודתם, ושמים לעשות רכון קונס, שאל גלגל חמה אינו
עולה מן המזרח, שאל זרעחם חטים והארץ הלמיתה שעורים, או שאל פרה אינה דשה,
וזמור אינו פוען והולך, ומה אלו וכו': (ב) יערף, ירד, וכן יערפון דגן (תהלים ס"ה י"ב),

ה מ ע ר

ידידי מהר"ם לאנדוי הפליז לנשות (בחומשים עם פתרון המלות פראג שנת תקס"ז) בבאור
זבתרגום השירה הנפלאה הזאת, ולא השאיר לי כ"א עוללות בליר שנים ושלושה גרגרים. והמה,
לב (ב) יערף כמטר, לפי שהזכיר שמים וארץ עלה ברעיונו לזורי מטר וטל אשר יריקו שמים
מעל

האזינו לב

אמרת כי כשעירם עלי דשא
וכרביבים עלי עשב: (ג) כי שם
יהיה אקרא הבו גדל לאלהינו:
(ד) הוצור תמים פעלו כי כל-

תרגום אשכנזי קסא

שטורמניססע אויפס גרינע, וויא
פלאטצערעגען אויפס גראז.
(ג) ווען איך דעם עוויגען נאמען
אנרופע, ערקעננעט דיא גרע=
סע אוינערעם גאטטעס. (ד) דער
פעלזענשוטץ! זיין טהון איזט
איה

דרכיו

ר ש י

כטל. שהכל שמחים בו לשי שהמטר יז
בו עלבים לבריות כגון הולכי דרכים ומי
שהיה בורו מלא יין: כשעירים. לשון רוח
סערה כתרגומו כרוחי מטרא מה הרוחות
הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין
אותם אף דבריו תורה מגדלין את לומדיהן:
וכרביבים. טיפי מער נראה לי על שם
הארץ (בראשית כ"ח): דשא. ארברייך עשויפת הארץ
מנוסה בירק: עשב. קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: (ג) כי שם ה' אקרא.
הרי כי משמש בלשון כאשר כמו כי תבואו אל הארץ (ויקרא כ"ג) כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הבו
גודל לאלהינו וברכו שמו מבאן אמרו שגונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש: (ד) הוצור
תמים פעלו. אעפ"י שהוא חזק כשמביא פורענות על עובדי כוונו לא בשטף הוא מביא כי אם
גדין

תרגום אונקלוס

מטרא דבשבין על דיתאה וברסיסי מלקושא
דעל עשבא: (ג) ארי בשמא דיי אנא
מצלי הבו רבושא קדם אלהנא: (ד) תקיפא
דשלתין עובדוהי ארי כל אורחתיא דינא
אלהא

שירה כחן נקרא רביב כמה דאת אמר רובה קשת (בראשית כ"ח): דשא. ארברייך עשויפת הארץ
מנוסה בירק: עשב. קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: (ג) כי שם ה' אקרא.
הרי כי משמש בלשון כאשר כמו כי תבואו אל הארץ (ויקרא כ"ג) כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הבו
גודל לאלהינו וברכו שמו מבאן אמרו שגונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש: (ד) הוצור
תמים פעלו. אעפ"י שהוא חזק כשמביא פורענות על עובדי כוונו לא בשטף הוא מביא כי אם

ב א ו ר

יערפו טל (לקמן ל"ג כ"ח) מגזרת יערף מזבחותם (הושע י' ב'), ויתכן שהוא מענין עורף,
שהמטר יורד על עורף הבעלי חיים: לקחי, ענינו המדע, מה שראוי לאדם שיקחו אל לבו.
בשעירם, יש אומרים דקים בשערות, ואחרים אמרו חזקים לשון סערה. ואנקלוס תרגמו
כרוחא מטרא, וכן פירש"י ז"ל: וכרביבים, טיפי מער, נראה לי על שם שהוא יורה כחן נקרא
רביב, כמה דאת אמר רובה קשת (בראשית כ"ח י'). ועקר הטעם שהתפלל משה שיהיו דבריו
כטל ומטר היוורדים על הארץ להולידה ולהשמיחה, כן יכנסו דבריו בלב שומעיהם, ולא ישובו
דיקס, כי אם יעשו פרוי: דשא, ארברייך, (בלשון אשכנז קרייטער ווערק), עשויפת הארץ
מנוסה בירק: עשב, קלח אחד קרוי עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: (ג) כי, כאשר
אקרא ואזכיר את שם ה', גם אתם תנו כבוד לה' אלהיכם. ואמרו חכמינו ז"ל מבאן שגונין
ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש (תענית דף ט"ו): (ד) הוצור, שהוא עומד תמיד,
משגב ומנוס נאמן לחוסים בו. ואמר הראב"ע אל תתמה, כי כן יאמר הכתוב באריה ישאג,
כי לא יוכל המדבר לדמות מעשי השם כי אם אל מעשיו, כי הכל מעשיו, וכן צור לבני, צורי
ומשגבי ורבים ככה. ובספרי אמרו הצור הצייר, שהוא צר העולם תחלה וצר בו את האדם.
דבר אחר הצור התקיף. תמים, בלי עודף ובלי מחסור, אין בפעולותיו שום הבוראים כלם,
דבר לבטלה שיהיה למותר, כי אם כלם לתועלת ותכלית טוב נרעה מאת השם יתעלה, אף
לא חסר בפעולותיו דבר מכל מה שתגזור החכמה העליונה שיהיה ראוי, או טוב ומועיל ומביא
אל תכלית נרעה: כי כל דרכיו משפט, כל דרכיו הם דרכי משפט, נגזרי' בחכמה עליונה,
ונשקלים

ה מ ע מ ר

מזעל ודשא ועשב שתלמית הארץ, ולדעתי אין זה תפלה אך הוא נמשך עוד אל הקריאה לשמים
ואין ואמר שזעו אתם אם יערף כמטר כי יען בשם ה' אקרא (וכמו שהשביל החכם הנ"ל
לבאר הספוק הזה ע"ש) ומלתו על לשוני בודאי שדברי כטל יזלו.

אל

תרגום אשכנזי

האזינו לב

דרכיו משפט אל אמונה ואין
עול צדיק וישר הוא: (ה) שחת
לו לא בניו מומם דור עקש

אהגע פעהל, דען רעכט איזט
אללעס זיין פערפֿאהרען; איין
גאטט דער טרייע, אהנע קרימ-
מע, גערעכט אונד רעדליך
איזט ער! (ה) דער שאַנדפֿלעק

ופתלתל

זינער קינדער, איזט ער איהם? אַ ניין! איהנען צום פֿערדערבען; פֿערקעהרטעם, טיקישעם

רשיי

תרגום אונקלוס

אלהא מהיטנא דמן קדמוהי עולא לא
נפיק מן קדם דנבאי וקשיט הוא: (ה) חבילו
להון לא ליה בניא דפֿלחו לטעוחא דרא

בדין כי תמים פעלו: אל אמונה. לשלם
ללדיקים לדקתם לעולם הנא ואף על פי
שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו:
ואין עול. אף לרשעים משלם שבר לדקתם
בעולם הזה: דיק וישר הוא. הכל מזדיקי'
עליהם את דינו וכך ראוי וישר להם לדיק

דאשניו

מפי הבריות וישר הוא וראוי להלדיקו: (ה) שחת לו וגו'. בתרגומו חבילו להון ולא ליה: בניו מומם.
בניו היו והשחתה שהשחיתו היא מומם: בניו מומם. מומם של בניו היה ולא מומו: דור עקש. עקום
ומעוקל

באר

ונסקלים בפלג האמת ומשפט לדק. והנה במעשה בני אדם יבא בהם המום, שהוא העורף
או החסר, אם מפאת חסרון הרטון שלא ירבה בגזרת החכמה וילך אחר נטית הלב והישר, או
מלד חסרון ההשגה וסכלות הנפש לדעת משפט החכמה ודרכיה; ואולם במעשי השם אין מקום
לזה, כלם נמשכים אל החכמה וחרושים במשפט ישר, לכך כל פעל ה' תמים. ובספרי אמרו
תמים פעלו פעלתו שלימה על כל באי העולם, ואין להרהר אחר מדותיו, ואין אחד מהם
שיסתכל ויאמר אלו היו לי שלשה עינים, אלו היו לי שלש ידיים, אלו היו לי שלשה רגלים,
אלו הייתי מהלך על ראשי, אלו היו פני הפוכים לאחרי, במה היה נאה? תלמוד לומר כי
כל דרכיו משפט, יושב עם כל אחד ואחד בדין, ונותן לומה שראוי לו. וכן אין אחד מהם
שיסתכל ויאמר מה ראוי אנשי דור המבול שנשפטו במים, ומה ראוי אנשי מגדל שנתפזרו מסוף
העולם ועד סופו, ומה ראוי אנשי סדום ועמורה להשתטף באש וגפרית, ומה ראה אהרן ליטול
כהונה, ומה ראה דוד ליטול מלכות, ומה ראוי קרח ועדתו שתבלעם הארץ? תלמוד לומר כי
כל דרכיו משפט: אל אמונה, שיש לסמוך ולבטוח עליו: ואין עול, בדרכיו או עמו, אין הקב"ה
מקפח שבר כל בריה: צדיק, הפך העול, ההולך בדרכי הדק לעשות לזולתו בראוי לו, יקרא
לדיק: וישר, הדרך היותר קלה, הוא הדרך הישר, והוא הפך המעוקם והעקש; וכן דרכי
החכמה יקראו ישרים, שהם מוליכים אל התכלית הנאות בדרך היותר קלה, וההולך בדרכים
ישרים נקרא ישר. וכן אמרו בספרי לדיק וישר הוא, שהוא מתנהג בישרות עם כל באי עולם:
(ה) שחת לו, רבו הפירושים בפסוק הזה, והדרך היותר נאות לפסקי הטעמים, הוא כמו
שפירש"י ז"ל שתהיה מלת בניו מחוברת עם מומם, לפי שתיבת לא מועמדת בטעם טפחא,
ולדברי הראב"ע והרמב"ן היה ראוי לחבר לא עם בניו. וכך שער הכתוב: שחת לו? דרך
שאלה, וכי לו שחת מום של בניו? לא! אין הדבר כן, כי אם את בניו בעגמם שחת מומם, ויהיה
שחת מושך עלמו ואחר עמו וכן מומם, כאלו אמר שחת מומם לו? לא. בניו שחת מומם;
והטעם כמו אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעך מה תעשה לו (איוב ל"ה ו') כל חטאת בני
האדם וכל מרים לא יטילו מום בפעל השם, כי הוא תמים, אבל משחתם בהם מום גם: דור
עקש

המעמד

(ד) אל אמונה ואין עול, כבר עוררנו זה כמה פעמים כי יתר עז במליצת העברית להכפיל השלילה
אחרי החיוב לדעה ולא לטובה (ירמ' י"א י'), ורבים כן, והנה עול הוא נרדף מלד עם שקר וכן נאמר
שפתותיכם דברו שקר וללשוניכם עולה תהגה (ישעי' ל"ט ג'), וז"כ הוא מתנגד לאמונה. (ה) שחת
לו

האזינו לב

וּפְתַלְתַּל: (ו) הֲ לִיהוּהַ תִּגְמְלוּ-
זֹאת עִם גְּבַל וְלֹא חֶכֶם הַלּוֹא-
הוּא אֲבִיךָ קִנְיָהּ הוּא עֲשֵׂהָ

כ' רנתי וזיה חכמה בפ"ע

ויכונך

תרגום אשכנזי קסב

געשלעכט! (ו) דאנקעסט דוא
זא דעם עוויגען? ניכטסוויירדיג
געס, אונווייזעס פאלק! איזט
ער ניכט דיין פאטער, דער דין
ערווארבען? דער דין געמאכט

האט

תרגום אונקלוס

דאשניי עובדוהי ואשתניי: (ו) הא קדם
יי אתון גמלין דא עמא דקבילו אורייתא
ולא חכימו הלא הוא אבוק ואף דיליה

הוא

רש"י

ומעוקל כמו ואת כל הישרה יעקבו (מיכה ג')
ובלשון משנה חולדה שנייה עקומות
ועקושות: ופתלתול - אנטורטיל לייש כפתיל
הזה שגדלין אותו ומקיפין אותו סביבות
הגדיל. פתלתול מן התיבות הכסולות כמו
ירקרק אדמדס סחרחר סגלגל: (ו) הלה'
תגמלו זאת. לשון תימה וכי לפניו אתם מעליבין שיש בידו ליפרע מכם ושהיטיב לכם בכל הטיבות:
עם גבל. ששמו את העשוי להם: ולא חכם. להבין את הנולדות שיש בידו להטיב ולהרע:
הלא הוא אביך קנך. שקנאך שקנך בקן הסלעים ובארץ חזקה שתקנך בכל מיני תקנה: הוא עשך.
אומה

ב א ו ר

עקש, עקום ומעוקל, כמו ואת כל הישרה יעקבו (מיכה ג' ט'): ופתלתול, אנטורטיל לייש (בלשון
אשכנז פערדרעהט) כפתיל הזה שגדלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל. פתלתול מן התיבות
הכסולות, כמו ירקרק אדמדס סחרחר סגלגל. (רש"י), והנה עקש ופתלתול הפך הכדיק
והישר: (ו) ה לה' תגמלו זאת, לשון תימה, וכי כך אתם עושים לפני השם, שיש בידו ליפרע
מכם, ושהיטיב לכם בכל הטיבות: עם גבל, ששמו את העשוי להם. (רש"י), שהזכיר את
הטוב ומשלים רעה למטיב יקרא גבל (אונדאנקבארער), והוא הפך הנדיב, הגומל טוב חנם, בלי
תקות שטר: ולא חכם, להבין את הנולדות ולדעת כי לנפש גמלו הרעה הזאת: הלא הוא
אביך, שהולידך וגדלך: קנך, שמך קנין לו, כמו קונה שמים וארץ, שהוסיאס מן האין אל
היש. וכל הוה קנין של המהווה אותו, והוא שלו. ועל הכוונה הזאת תרגם אונקלוס ואת
דיליה הוא: הוא עשך, תקן עניך ועשה אותך אומה באומות: ויכונך, הוסיבך על כנך:
זכור

ה מ ע מ ר

לו לא בניו מומם, לדעתי כי בניו מומם הוא נושא המאמר ואליו נמשך דור עקש ופתלתול ושחת
לו לא הוא הנשוא והכוונה כי מוס של בניו ואם המה דור עקש ופתלתול הן לא לו ישחיתו אך
להם גמלו רעה; ויתורגם (דחז געברעכען זיינער קינדער דעט פערקריפטעלטען פערטראך)
בענען געשלעכטעט, גערייכט ניכט איהק לוצ פערדערבען). ועקש ופתלתול הוא גבן או פסח
משחת המראה, ואם גם הכוונה על מומי הנפש יתארס באלו הם מומי הגוף לתפארת המליכה.
(ו) הלה' תגמלו זאת, כוונת הפסוק כפי אשר יראה הוא כמו שאמר איוב אם חטאתי מה
אפעל כך נוצר האדם שעניו אתה נוצר האדם אם חטאתי מה אפעל לך מה יעשה יסיר ליוצרו?
וכן שעורו כאן האם תחשבו שתגמלו לה' רעה בפשעכם הלא הוא אביך ועושה אתה לריך לו
ולא הוא לך אם תדק מה תתן לו, ואם תרשע מה תפעל בו. עם גבל, פעלי גבל ונפל אחים
המה ובאשר יתדמו במצטא כן הם דומים בהוראתם; ויאמר על עלה הכמוס גבל לפי שאם ייבוש
וגם למה נפל יפול לארץ, וכן תקרא הבהמה המתה, ונופלת על פני השדה נבלה, וכן יאמר בעל
ל"א (געפאלענעט פיעה), וגם הושאל לאיש אשר ירד ממעלת יקרת הנפש אם מבאת מדות
המוסרים (ווארעווישען), ואם מבאת מדרגת השכל (אינטעלעקטועלען), נבל, ולזה נאמר באופן
הראשון נבל שמו ונבלה עמו (ש"א כ"ה כ"ה), ובאופן השני יתנגד כאן נבל לחכם.

ימות

תרגום אישכנזי

האזינו לב

וַיִּכְנַנְךָ: * (ז) זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם
בֵּינוּ שָׁנוֹת דָּר-וָדָר שְׂאֵל אָבִיךָ
וַיִּגְדֶּךָ זְקִינְךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ:
(ח) בְּהִנָּחַל עֲלֵינוּ גוֹיִם בְּהַפְרִידוּ
בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבוּלֹת עַמּוּם
רַמְסַפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ט) כִּי

האט? דער דרך בערייטעט
האט? (ז) געדענקע דער אור-
אלטען צייטען, בעטראכטעט
דיא יאהרע פאריגער געשלעכ-
טער; פראגע דיינען פאטער,
ער ווירד דיר פערקינדיגען דיי-
גע אלטען, זיא ווערדען דיר זא-
גען. (ח) אלס דער העכסטע,
נאציאנען איינזעטעטע, אלס
ער דיא זעהנע אדם'ס פער-
טהיילטע, זעטעטע ער דיא

חלק

גרענצען דער פֿעלקער נאך אנצאהל דער קינדער ישראל'ס; (ט) דען דעם עוויגען אנטהייל

איזט

תרגום אונקלוס

ר ש י

הוא עבֶדְךָ וְאַחֲקֶנְךָ: (ז) אֲדַבֵּר יוֹמִין דְּמִן
עֲלָמָא אֶסְתַּבֵּל בְּשָׁנֵי דָר וְדָר שְׂאֵל אָבִיךָ
וַיִּחַי לְךָ סָבָךְ וַיִּמְרוּן לְךָ: (ח) בְּאַחְסָנָא
עֲלֵיָאָה עַמְמֵיָא בְּפִרְשׁוּתֵיהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא קִיִּים
הַחֲוָמֵי עַמְמֵיָא לְמַגֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ט) אָרִי

אומה באומו: ויכונך. אחרי כן בכל מיני
בסיס וכן. מכס כהנים מכס נביאים ומכס
מלכים כרך שהכל תלוי בו: (ז) זכור ימות
עולם. מה עשה בראשוני' שהכעיסו לפניו:
בינו שנות דור ודור. דור אנוש שהיף
עליו' את מי אוקיוס ודור המבול ששטפס:
ד"ל אלתתם לנככם על שעבר. בינו שנות
דור ודור. להביר להבא שיש בידו להטיב
לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם

חולקא

הבא: שאל אביך. אלו הנביאים שנקראים אבות כמו שנאמר באלהיו אבי אבי רכב ישראל (מלכים
ב' י"ג): זקניך. אלו הזכמים: ויאמרו לך. הראשונות: (ח) בהנחל עליון גוים. כשהנחיל הק"ה
למכעיסיו את חלק נחלתן הניסן ושטפס: בהפרידו בני אדם. כשהפיץ דור הפלגה היה בידו
להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצב גבולות עמים קיימם ולא אבדם: למספר בני
ישראל. בשביל מספר בני ישראל שעתידין לנאת מבני אדם ולמספר שבעי' נפש של בני ישראל שירדו
למזרים: יצב גבולות עמים. שבעים לשון: (ט) כי חלק ה' עמו. למה כל זאת לפי שהיה חלקו
כניש

ב א ו ר

(ז) זכור ימות עולם, היה לך לזכור ימים מקדם, ולהבין את כל מה שעשה לישראל בדורות
הקודמים, ואם לא ידעת, שאל את אביך ואת זקניך, כי הם היודעים ומבינים: (ח) בהנחל
עליון גוים, כאשר הנחיל את גויי הארץ ונתן לכל אומה ואומה את ארצה: בהפרידו בני
אדם, כאשר הפריד בני אדם ללשונותם בארציהם: יצב, הונחן שהוא פועל עתיד תחת פועל
עבר, כמו ימאהו, יסובבנהו; והטעם שבהשגחתו הקדומה כאשר גזר על כל אומה ולשון איה
מקום תמותה, באיזה נוף תנחול, ומה יהיו גבולותיה סביב, בחר בארץ הקדושה והטיב
גבולותיה להיות נחלה לעם סגולתו, כי היא נאותה ומתוקנת למספר בני ישראל. כן נראה
לפרש הכתובים על פי עומק פשוטן, וע"פ דרכי מליכת השיר וכחותה. והרשב"ם פירש בהפרידו
בני

ה מ ע ר

(ז) ימות עולם, דע שאם יבוא יום כרבוי על דרך הנקבה ימות לא יורה על המשך העת אך על תולדו'
הזמן (לויטערזייגניס) כמו כאן, וכן שאחנו כימות עניתנו (תהלים כ' ע"ו); ולזה הורגלו לאמר
ימות המשיח ולא ימי המשיח שיעקר המכוון על האזרועות שיתהו ימים ההם.

יסבבנהו

האזינו לב

חלק יהוה עמו יעקב חבל נחלתו: (י) ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילר ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו באישון עינו: (יא) כנשר

יעיר

תרגום אשכנזי קסג

איוט זיין פֿאַלק, יעקב דיא שנור זיינעס ערברייבס. (י) ער שטאַנד איהם בייא אין וויסטעם לאנדע, אין דער איינאדע גרעסליכעס געהיילס, אומ-רינגט עס, גיבט אַכט דאַרויף, בעוואַהרעט עס, וויא דאַו אוי גענבילד. (יא) וויא דער אַדלער זיין

ר ש י

כנש בנייהם ועתיד ללאת ומי הוא חלקי עמו ומי הוא עמו יעקב חבל נחלתו והוא השלישי באבות המשולש בשלש זכות זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו היו שלושה כחבל הזה שהנא עשוי בשלושה גדילים והוא ובניו היו לו לנחלה ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק: (י) ימצאהו בארץ מדבר. אותם מלא לוי נאמנים בארץ המדבר שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו מה שלא עשו ישמעאל ועשו שנאמר ורחם משעיר למו הוסיע מהר פארץ (דברים ל"ג): ובתהו ילל ישימון. ארץ ליה ושמה מקום יללת תנונים וזנות יענה אף עס נמשכו אחר האמונה ולא אמרו למשה היאך נלא למדברות מקום ליה ושמין בענין ענין לכתך אחרי במדבר (ירמיה ב'): יסבבנהו. שם סבבם והקים בעננים וסבבם גדלים לארבע רוחות וסבבן בתחת' ההר שכפהו עליהם כגיגי': יבוננהו. שם בתורה וזינה: ילרנהו. מנחש סרף ועקרבו ומן האומות: כאישון עינו. הוא השחור שבעין שמאור יולא הימנו. ואנקלוס תרגם ימצאהו יספיקהו כל כרכו במדבר כמו ומלא להם (במדבר י"ח). לא ימצא לנו ההר (יהושע י"ז). יסבבנהו. אשיריגון סחור סחור לשכינתיה אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לארבע רוחות: (יא) כנשר

תרגום אונקלוס

חולקא דיי עמיה יעקב עדב אחסנתיה: (י) ספיק צורכיהון בארע מדברא וביח צהונא אחר דלית מיא אשריגון סחור סחור לשכינתיה אליפיגון פתגמי אוריחא נטריגון כבבת עיניהון: (יא) כנשרא דמחיש

שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו מה שלא עשו ישמעאל ועשו שנאמר ורחם משעיר למו הוסיע מהר פארץ (דברים ל"ג): ובתהו ילל ישימון. ארץ ליה ושמה מקום יללת תנונים וזנות יענה אף עס נמשכו אחר האמונה ולא אמרו למשה היאך נלא למדברות מקום ליה ושמין בענין ענין לכתך אחרי במדבר (ירמיה ב'): יסבבנהו. שם סבבם והקים בעננים וסבבם גדלים לארבע רוחות וסבבן בתחת' ההר שכפהו עליהם כגיגי': יבוננהו. שם בתורה וזינה: ילרנהו. מנחש סרף ועקרבו ומן האומות: כאישון עינו. הוא השחור שבעין שמאור יולא הימנו. ואנקלוס תרגם ימצאהו יספיקהו כל כרכו במדבר כמו ומלא להם (במדבר י"ח). לא ימצא לנו ההר (יהושע י"ז). יסבבנהו. אשיריגון סחור סחור לשכינתיה אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לארבע רוחות: (יא) כנשר

ב א ו ר

בני אדם, אחר מיתת נח וזימי אברהם שכתוב שם משם נפרדו איי הגוים איש ללשונו, ושם תמלא שהליב גבולות עמים, בני כנען שנים עשר כנגד מספר בני יעקב שהיו שנים עשר, שהמלא כנען ואחד עשר בניו שנים עשר, וכתוב שם ויהי גבול הכנעני מדדון וגומר (בראשית י"ט), לפי שכל אלו היו לישראל, אבל בכל שאר בני נח לא פירש בהם שום גבול, שוב מלאתי כמה פנים במדרש למספר בני ישראל כי כנען ובניו כמו כך שנים עשר היו עכ"ל, והם דברים של טעם: (ט) חבל, גורל כמו חבלים, כי בחבל ימודו הארץ: (י) ימצאהו, כמו ומלא להם (במדבר י"ח כ"ב), לא ימצא לנו ההר (יהושע ט"ז י"ז), הספיק לו את לרכיו במדבר, בן תרגם אונקלוס: ובתהו ילל ישימון, ארץ ליה ושמה, מקום יללת תנים וזנות היענה, שזים השומע מקולם, שם היה ומלא להם לעודדם: יסבבנהו, במלאכיו לשמרם ולחללם: יבננהו, משרש בין שנתן להם בינה, והיא התורה, בן תרגם אונקלוס וכן פירש רש"י ז"ל, ויהיה פעל יולא אל פעול זולתו, ויתכן שיהיה עומד, כי אף הבנין הכבד משרש הזה הוראתו לפעמים בלתי יולא, והשעור כמו יבין אותו או אליו, כמו וירא און ולא יתבונן (איוב י"א י"א), כל מר השגיח עליו בהשגחה פרטית ושמר אותו כאישון עינו, וכן כראה מהמשך המאמר הקודם והמאחר, כי יסבבנהו יבוננהו יכרנהו כנראה הם מענין אחד, ואינם אלא כפל לשון: יצרנהו, הקדוש ברוך

ה מ ע ר

(י) יסבבנהו יבוננהו, אולי יבוננהו והוא משרש בנה והכוונה התקין תכונתו, וראוי להיות יבנהו וכל על דרך המרובע מגחי העי"ן כדי לזווג המלות כמו שהעיר הרד"ק כמה פעמים, וביותר כי כל הנמים אחים המה, אונאמר כי נחלק כ"ף בני"ת הדומים במכתב, והוא כמו יבוננהו. (י) כנשר יעיר

יעיר קנו על גזוליו ירחף יפרש
בנפיו יקחהו ישאהו על אברתו:
(יב) יהוה בדר ינחנו ואין עמו אל

זיין נעסט בעוואַכט, איבער זיי
נען יונגען שוועבט, ברייטעט
זיינע פליעגעל אויס, ניממט
אונד טרעגט עם האך אויף זיי
נען שווינגען: (יב) זאָ פֿיהרט
דער עוויגע דיעס פֿאַלק, ער
אַלליין, קיין פֿרעכדער גאַטט

ר ש י

יעיר קינו. נהגם ברחמים ונחמלה כנשך
הזה רחמי על בניו ואינו נכנס לקינו
פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו
בנפיו בין חילן לחילן בין טובה לחברתה
כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו:
יעיר קינו. יעורר בניו: על גזוליו ירחף.
אינו מכבד עמו עליהם אלא מחוסף נוגע

תרגום אונקלוס

לקניה על בניהו מתחופף מפרש גפיהו
מקבלהון מנטילהון על תקוף אברוהו:
(יב) יי בלהודיהון עתיד לאשרייהון
בעלמא דהוא עתיד לאתחדא ולא יתקיים

קדמוהי
ואינו נוגע אף הקדוש ברוך הוא שדי לא מלאוהו שניא כח (איוב ל"ז) כשנא ליתן תורה לא וגלה
עליהם מרוח אמת אלא מארבע רוחות שנאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן
ואתה מרבבות קודש (דברים ל"ג) אלוה מתמן יבא (חבקוק א') זו רוח רביעית: יפרוש כנפיו
יקחהו. כשנא ליטלן ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו בשאר עופות לפי שאר עופות יראים מן הנשר
שהוא מגביה לעוף וכורח עליה לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך
נושאן על כנפיו אמר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בניו אף הקדוש ברוך הוא ואשא אתכם על כנפיו
גשרים (שמות י"ט) כשנסעו מלרים אחריה' והשיגום על הים היו זורקים בהם חלים ואבני בלסטראות
מיד ויסע מלאך האלהי וגו' ויבא בין מחנה מזרים וגו': (יב) ה' בדד. ה' לבטח נהגם במדבר:
ואין עמו אל נכר. לא היה כח באחד מכל אלהי הגוים להראות כמו ולהלחם עמהם.
ורבותיו דרשוהו על העתיד וכן תרגום אונקלוס ואני אומר דברי תוכחה הם להעיד השמים
והארץ ותהא השירה להם לעד שסופן לבגוד ולא יזכרו לא הראשון' שעשה להם ולא הנוולות
שהוא

ב א ו ר

ברוך הוא לישראל, כמו האישון השומר את העין, שקרין פלפייר"א (אויגענבינד), ולפי שמבסס
את העין ומחשיך אותו נקרא אישון, וכמו שמרני באישון בת עין. בנוגע בבנת עינו הוא
שקרין סרניל"א (אויגאפפֿען). שרואין בה. (הרשב"ם). ואונקלוס תרגם בבנת, וכך כתב הרד"ק
בשרשים שבת עין נקראת אישון על שם לורת האיש הנראה בתוכה ואמר אישון להקטין, וכן דרך
העברים להקטין על ידי תוספת אותיות ע"ש, ולכן תרגם המתרגם האשכנזי (אויגענבינד):
(יא) יעיר קנו, מעירו ומנוענעו ממקומו לשאת אותו על אנרתו, כמו העירותי מלפון ויאת
(ישעי' מ"א כ"ה), הנני מעיר עליכם (שם י"ג י"ז), כשמביאו ממקום למקום קורא אותו לשון
הערה, הרשב"ם, וכן פירש הראב"ע. ואולם יש לפתרו מענין השגחה כנשר הזה שעיניו פקוחות
על קנו להרחיק ממנו כל נזק, וכן משמע מהמשך המאמר, וחץ ערך המליצה. כנשר הזה שהוא
רחמי על בניו, משגיח על קנו, מרחף על גזוליו להסמוך להם את לרכם, וכאשר ירצה ליטלן
ממקום למקום יפרוש כנפיו וגומר: על גזוליו ירחף, אינו מכבד עמו עליהם, אלא מחוסף,
נוגע ואינו נוגע: יפרש כנפיו, הנשר מגביה לעוף מכל עופות, ואינו ירא אלא מן החץ
לפיכך נושא את גזוליו יעל כנפיו. אמר מוטב שיכנס החץ בי, ואל יכנס בבניו. ואמר יקחהו
לשון יחיד, הכוונה על כל גזול וגזול, או יתכן שהוא מוסב על הקן שזכר: (יב) ה' בדד ינחנו,
הוא לבדו הוכיחם ממזרים ונהגם במדבר לבטח. ואין עמו וגומר, כנוי לשם או לישראל.
והענין

ה מ ע ר

יעיר קנו, לפי שהזכיר ארץ מדבר עלה ברוח דמיונו הנשר אשר ישם בסלע קנו. ועל ענין נשר
עיין מה שכתבנו בפרשת שמיני בשם הר"ן.

האזינו לב

נִכְרָה: * (יג) יִרְכְּבוּהוּ עַל-בְּמוֹתָי אֶרֶץ וַיֹּאכַל הַנוֹבֵת שָׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דָבֶשׂ מִסַּלְעַ וּשְׁמֵן מִחֶלְמֵי שְׁצוֹר: (יד) חֲמַאת בָּקָר וַחֲלָב צֹאן עִם-חֲלָב כְּרִים וְאֵילִים בְּגִי-בִשֵׁן וְעֵתוּדִים עִם-חֲלָב כִּלְיוֹת חֲטָה

* בשנת במנחה וכו' וה' קורין ע"כ. יתירו' ודם

תרגום אשכנזי קסד

מיט איהם. (יג) ער ליעס איהן דיא העהען דעס ערדבאללם ערשטייגען, דיא פֿרייטע דער פֿעלדער פֿערצעהרען, האָניג אויס דעם פֿעלוען זויגען, אָהל אויס האַרטעם קיזעל (יד) ראָהם פֿאָן קיהען, מילך פֿאָן שאַאפֿען, פֿייסטע לעממער, ווידער בשו'ם אונד בעקקע מיט דעם נייערעפֿעטט פֿאָן וויצען; דוא טראַנקסט

תרגום אונקלוס

קדמוהי פולחן טענאן: (יג) אשרינון על חוקפי ארעא ואובלינון בוח סנאיהון ויהב להון בנת שלימי קיריון ונגמסי יחבין קרבין תקיפין: (יד) ויתב להון בנת מלביהון ושליטיהון עם עותר רברבניהון ותקיפיהון עמא דארעהון ואחסנתהון עם בוח

ר ש י

שהוא עתיד לעשות להם לפיכך נריך לישב הדבר לכאן ולכאן וכל הענין מוסב על זכור ימות עולם כינו שנות דור ודור כן עשה להם וכן עתיד לעשות כל זה היה להם לזכור: (יג) ירכיבוהו על במותי ארץ. כל המקרא בתרגומו: ירכיבוהו. על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות: ויאכל תנובת שדי. אלו פירות א"י שקלי' לנוב ולהתבשל מכל פירות הארצות: וינקוהו דבש מסלע. מעשה בא' שאמר לבנו בסיכנא הבא לי קליעות מן החבית הלך ומלא הדבש לפי על פיה א"ל אז של דבש היא א"ל השקע ירך לתוכה ואתה מעלה קליעות מתוכה: ושמן מחלמיש נור. אלו זתים של גוש חלב: (יד) חמאת בקר וחלב צאן. זה היה בימי שלמה שנאמר עשרה בקר כריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן (מלכים א' ה'): עם חלב כרים. זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר ואוכלים כרים מלאן (עמוס ו'): חלב כליות חטה. זה

ב א ו ר

והצנין כי אין לישראל שר ומושל מכל בני האלהים שינחנו או יעזור בהנחתו, בלתי השם לברו, כי הוא חלקו ונחלתו כאשר הזכיר: (יג) ירכיבוהו וגומר, על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות: ויאכל תנובת שדי, אלו פירות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מכל פירות הארצות. ותנובת שדי ענינו מה שיוציא השדה מגורת חיל ינוב (תהלים ס"ב י'), ומלת שדי תואר השם על משקל חכם, והיו"ד תחת ה"א, כמו שלו הייתי (איוב ט"ז י"ב): וינקוהו דבש מסלע, דרך משל, כמו יטפו ההרים עסיס (יואל ד' י'), העעס רוב הדבש והשמן כי מארץ כנען יובלו כי קן כתוב. (הראב"ע): מחלמיש, שם מקרה מענין חוזק ותוקף, פעמים יסמך נור אל חלמיש וענינו כמו תואר, נור החזק והחקיף, ופעמים יסמך חלמיש אל נור והכוונה מחוזק הזורים, דרך מליצה, וכן חרבות לורים עם נור חרבו: (יד) חמאת בקר, הוא שומן הנקלט על גבי החלב (רש"י), והוא בלשון אשכנזי (רומהן או בוטטער): כרים, כבשים המסוטמי' במרעה: ואילים בני בשן, שגדלים בהר נשן שהיו שמונים: חלב כליות חטה, חלב הכליות הוא הרך והמוצק

ה מ ע ר

(יג) ירכיבוהו, הליור הזה הוא היפך מן ארץ מדבר ונתהו יליל ישמון אשר אך בני רשף ישבנו שם, ואמר כי עתה יביאם ה' אל ארץ טובה ומבורכת עד אשר גם בנקיפי סלעים יהי' נתלי דבורים ועל נור חלמיש ילמח זתים.

וְדַם-עֵינַיב תִּשְׁתַּהֲ-הֶמָּר :
(טו) וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעַט שְׁמֵנָה
עֵבִית כְּשִׁית וַיִּטַּשׁ אֶרְזֵה עֲשָׂהוּ
וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ : (טז) יִקְנֵאוּהוּ

טראנקסט ווייניג פֿאן טרויבענ-
בלוט . (טו) דאָ ישרון פֿעטט
וואַרד , שלוג עם אויס , (דוא
וואַרדסט פֿייסט אונד דיק אונד
וואַהלבֿעלייבט !) עם פֿערליעם
דען גאָטט , דער עם געמאַכט ,
פֿעראַכטעטע דען פֿעלזען זיי
נעם היילס ; (טז) עראַיפֿערט

קדש

בורים

רש"י

תרגום אונקלוס

בַּרְתָּ חִלְיָהוֹן וּמִשְׁרִיתְהוֹן וְדַם גְּבִרְהוֹן
אִיתְשַׁד כְּמֵיא : (טו) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וּבְעַט
אַפְלַח תְּקוּף קִנְיָה נִכְסֵין וּשְׁבָק פּוּלְחָן
אַלְהָא דְעַבְדֵיהּ וְאַרְזֵה קִדְם תְּקִיפֵיהּ
דְפִרְקֵיהּ : (טז) אַקְנִיאוּ קִדְמוּהֵי בְּפוּלְחָן
טעואן

וזה היה בימי שלמה שנאמר ויהי לחם
שלמה וגו' (מלכים ט) : ודם עינב תשתה
חמר . בימי עשרת השבטים השותים
במזרקי יין (עמוס ו') : (יג) כמותי ארץ .
לשון גובה : שדי . לשון שדה : חלמיש צור .
הקטן וחוקיו של סלע כשאינו דבוק לתיבה
של אחריו נקוד חלמיש וכשהוא דבוק נקוד
חלמיש : (יד) חמאת בקר . הוא שומן
הינקלט על גבי החלב : וחלב לאן . חלב

של לאן וכשהוא דבוק נקוד חלב כמו בחלב אמו : כרים . כנשים : ואלים . כמשמעו : בני בן-
שמיים היו : כליות חטה . חטים שמיים כחלב כליות וגסין ככוליא : ודם ענב . היה שותה
טוב וטעם יין חשוב : חמר . יין בלשון ארמי . חמר אין זה שם דבר אלא לשון משבח בטעם
וה"נ לשון בלע"ז ועוד יש לפרש שני מקראות הללו אחר תרגם של אונקלוס אשרינון על תוקפי
ארעא וגומר : (טו) עבית . לשון עובי : כשית . כמו כסית לשון כי כסה פניו בחלבו (איוב
ט"ו) כאלה שמן מכפנים וכסליו נכפלים מבחון וכן הוא אומר ויעש סימה עלי כסל (שם) : כשית .
יש לשון קל בלשון כסוי כמו וכוסה קלון ערום (משלי י"ב) ואם כתב כסית דגש היה נשמע
כסית את אחרים כמו כי כסה פניו (איוב ט"ו) : וינבל צור ישועתו . גנהו ובזהו כמו שנאמר
אחוריהם אל היכל ה' וגומר (יחזקאל ח') אין נבול גדול מזה : (טז) יקניאוהו . הנעירו חמת

באר

והמובחר ואמר שיכל החלק החשוב והטוב שבתה , והוא הסולת : חמר , יין בל"א , ואינו שם
דבר , אלא לשון משבח בטעם ווינו"ס בלע"ז ובלשון אשכנז (ווייניג) . (רש"י) . ואמר תשתה
לנבט , כאדם המדבר לחניו , כל כך הוא רב עד שתשתה דם ענב שהוא מין הענבים בכל עת
שתרבה ותטעם בו טעם יין משבח וטוב . והנה הארץ רבת דגש ושמן וכשר ולחם ויין וכל
פירות , והו תנובות שדי . (טו) ישרון , ישראל , ויתכן להיות מגזרת ישר , והטעם , זה
שהיה ישר , כאשר נעשה שמן נהפך לאחר : ויבעט , כסוס המבעט ברגליו לאחר דרך בזיון
ושרירות הלב : שמנת עבית כשית , נראה שהוא מאמר מוסגר לכן בא בלשון נוכח . בעל השיר
המספר בלשון נסתר מה שיארע לישראל באחרית הימים , מסב פניו אל הזומע המשתומם על
אמרו וישמן ישרון ויבעט , ואומר לו בן הדבר שמנת עבית כשית , ובא עבר במקום עתיד כדרך
הנבואות : עבית , לשון עובי : כשית , כמו כסית , לשון כי כסה פניו בחלבו (איוב ט"ו כ"ו) ,
כאלה שמן מכפנים וכסליו נכפלים מבחון , וכן הוא אומר ויעש סימה עלי כסל (שם) , לשון
רש"י : כשית , יש לשון קל בלשון כסוי , כמו וכוסה קלון ערום (משלי י"ב ט"ז) , ואם כתב
כסית דגוש , היה נשמע כסית את אחרים , כמו כי כסה פניו : וינבל , גנהו ובזהו כמו שנאמר
אחוריהם אל היכל ה' וגומר (יחזקאל ח' י"ז) , אין נבול גדול מזה (רש"י) , והנה הוראת שם
נבל קרוב לענין נפילה , אלא שהיא נפילת הדבר ממעלתו ויתרונו , עד שש נמאס ונבזה ;
יאמר על העלה הכמוסה , נבול עלה (ישעיה ל"ד ד') , ועל הליץ הכמוס והמדולדל , וליץ נובל
(שם כ"ט ד') , וגוית הב"ה המתה הנמאסת וכעורה תקרא נבלה , וכן על האדם הנופל ויורד
ממעלת האדם ומנוה את נפשו , יאמר שהוא נבל . ואין לך בזוי מכפוי טובה , ולכך המאמץ
רעה תחת טובה יקרא נבל ביחוד , כמו שאמר למעלה פסוק ו' , ומזה הענין אל תנבל כסא
כבודך (ירמיה י"ד כ"א) אל תפחיתו ואל תורידוהו מגדולתו , וכן פה וינבל צור ישועתו , לפי
מחשבתו ומעשיו המקילקלים דמה לגנו' ולכנות את צור ישועתו , ולהשפילו מגדולתו וכבודו :

האזינו לב

תרגום אשכנזי קסה

איהו דורך פרעמדע וועוען, קרענקט איהן דורך שייאזאלען; (יז) זיא שלאכטען דען טייפעלן, אונגעטטערן, געטטליכען וועי זען, דיא זיא ניכט קאננטען, נייען אנקעמלינגען זייט קור- זעם דיא אייערע פאטער נייע געזירכטעט. (יח) דאכטעסט אן דען פעלזען ניכט, דער דיך געבאהר, פערגאסעסט גאטט, דער דיך הערפארגעבראכט. (יט) דיעס זאה דער עוויגע, ער-

בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יִכְעִסְהוּ: (יז) יִזְבְּחוּ לֵאלֹהִים לֹא אֱלֹהֵי אֲלֹהִים לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מִקֶּרֶב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: (יח) צוֹר יִלְדֶה תִשִּׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מִחֲלָלָה: * (יט) וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנְאֹץ מִכַּעַם בְּנָיו וּבְנֵתָיו: (כ) וַיֹּאמֶר

אסתר

י זעיר

גרוימטע, געקרענקט פאן זיינען זעהנען אונד טעכטערן, (כ) שפראך: מין אנטליטץ ווילל

תרגום אונקלוס

ר ש י

וקנאתו: בתועבות. במעשים תעובים כגון משכן זכור וכשפים שנאמר בהם תועבה: (יז) לא חלוא. כתרגומו דלית בהון לרוך אלו היה בהם לרוך לא היתה קנאה כפולה כמו עכשיו: חדשים מקרוב באו. אפילו האומות לא היו רגילים בהם נכרי שהיה רואה אותם היה אומר זה כללם יהודי: לא שערום אבותיכם. לא יראו מהם לא עמדה שערות מפניהם דרך שערות האדם לעמוד מחמת יראה כך נדרש בספרי ויש לפרש עוד שערום לשון ושעירי' ירקדו שם (ישעיה י"ג) שעיירם הם שדים לא עשו אבותיכם שעיירם הללו: (יח) חשי. תש כח ורבותינו דרשו כשאב להטיב לכם אתם מכעיסקן לפניו ומתישים כמו מלהטיב לכם: אל מחוללך. מוליאך מרחם לשון יחולל אילות (תהלים כ"ט) חיל כיולדה (שם מ"ח):

מעוואן בתועבתא ארגיוו קדמוהי: (יז) דבחו לשדין דלית בהון צרוך דתלן דלא ידענין חדהן דמקריב אתעבידא לא אתעסקו בהון אכפתכון: (יח) דחלת תקיפא דבראך אתנשיחא שבקתא פולחן אלקא דעבדך: (יט) וגלי קדם יי ותקוי רגזיה מדארגיוו קדמוהי בגין ובנו: (כ) ואמר אסליק שכינתי

(כ) מה

ב א ו ר

(כו) יקנאהו, ענין הקנאה מבואר שהוא רגשת הנפש על העברת הכבוד או האהבה מראוי לבלתי ראוי לו, ואמר כי במחשבתם הבעירו קנאתו בעבדם את אלהים אחרים שהם זרים: בתועבת, הם האלילים וזריפת הבנים לאלהים אחרים, שכל זה מתועב לפני אלהים אמת: (יז) לא אלוה, שהם אינם אלהים: לא ידעום, לא ידעו מהם דבר בעדות המוסים והשכל שהוא הידועה, אף לא שמעו מהם בקבלה והעתקה מפי אבות, וזהו לא שערום אבותיכם: דדשים מקרוב באו, אפילו האומות לא היו רגילים בהם, וכרי שהיה רואה אותם אמר זה כללם יהודי. (ספרי). ואמר מקרוב על זמן מועט, כי הזמן והמקום קרובים בענין: לא שערום אבותיכם, לא יראו מהם, לא עמדו שערות מפניהם, דרך שערות האדם לעמוד מפני היראה, כך נדרש בספרי, ויש לפרש עוד שערום לשון ושעירי' ירקדו (ישעיה י"ג כ"ח). שעיירם הם שדים, לא עשו אבותיכם שעיירם הללו. (רש"י): (יח) השי, משרש נשה היוד במקום ה"א למ"ד הפעל. ומשטרו פשה, ועקרו תנשה, אלא שכל הנח הנעלם תמורת הדגש, וענינו כפול עם תשבת, דבר הנביא ותמה, אף תשבת הכור אשר ילדך: מהללך, מוליאך מרחם, לשון יחולל אילות (תהלים כ"ט ט') חיל כיולדה (שם מ"ח ז'): (יט) בניו ובנותיו, אנשים ונשים, כי היו הנשים גדור המרובן נלמדות לע"ז ביותר מבואר בנביאים: (כ) ויאמר, שמשנות האל וכלונו

תרגום אשכנזי

האזינו לב

אֶסְתִּירָה פְּנֵי מַה־אֶרְאֶה מָה
אֶחְרִיתֶם כִּי דֹר תִּהְיֶה פֶלֶת הַמָּה
בְּנֵים לֹא-אֶמֶן בָּם: (כא) הֵם
קִנְיָנוּ בְּרֵא-אֵל כַּעֲסוּנֵי
בְּהַבְלִיָּהִם וְאֲנִי אֶקְנִיאֵם בְּלֹא-
עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיֶסֶם: (כב) כִּי-

ווילל איך איהנען פֿערבערגען,
אונד זעהען, ויאם איהר ענדע
זיין! דען זיא זינד פֿערקעהר-
טער ארט, קינדער אָהנע
רעדליכקייט; (כא) זיא רייצטען
מיך מיט אונגעטטערן, קרענק-
טען מיך מיט איהרעם אבער-
גלויבען; איך רייצע זיא מיט
איינעם אונפֿאלקע, קרענקע
זיא מיט אונפֿערשטענדיגעם
געזונדעל. (כב) ענטגלאָממען

אש

אזט

תרגום אונקלוס

ר ש י

שְׂכִינָתִי מִנְּהוֹן גְּלִי קִדְמֵי מַה יְהִי בְּסוֹפֵיהוֹן
אֲרִי דְרָא דְאֶשְׁנִיאֵי אִינוֹן בְּנִיא דְלִית בְּהוֹן
הִימְנוּ: (כא) אִינוֹן אֶקְנִיאֵי קִדְמֵי בְּלֹא
דְחָלָא אַרְגִּיוֹ קִדְמֵי בְּמַעֲוֵתְהוֹן וְאֵנָּא אֶקְנִינוֹן
בְּלֹא עֵם בְּעִמָּא טַפְשָׂא אַרְגִּיזִינוֹן: (כב) אֲרִי

(ב) מה אחריתם. מה תעלה בהם בסופ':
כי דור תהפכות המה. מהפכין רגונו
לכעס: לא אמונ בם. אין גדולי נכרים
בהם כי הוריתים דרך טובה וסרו ממני:
אמון. לשון ויהי אומן (אסתר ב')
נורר"טורה בלע"ז דבר אחר אמונ לשון
אמונה בתרגומו אמרו בסיני נעשה ונשמע
ולשעה קלה בטלו הנטחחם ועשו העגל:
(כא) קנאוני. הנעירו חמתי: בלא אל.

קידום

בדבר שאינו אלוה: בלא עם. באומה שאין לה עם שנאמר הן ארץ נשדים זה העם לא היה
(ישעיה ב"ג) בעשו הוא אומר בזוי אתה מאד (עובדי א'): בגוי נבל אכעיסם. אלו שאינם
מאמינים בהקדו' ברוך הוא. וכן הוא אומר אחר נבל בלבו אין אלהים (תהלים י"ד):
(כב) קדחה

ב א ו ר

ורגונו לעשות כן יקרא מאמר, בדרך ויאמר אלהים הנאמר במעשה בראשית. (הרמב"ן). והנה
עד הנה דברי משה והוא מדבר בלשון עלמו, ומנאן ועד סוף הפרשה דברי השם: אסתירה
פני מהם, אסיר מכס השנחתי, וכן תרגם אונקלוס אסלק שכינתי מנהון: מה אחריתם,
תעלה בהם בסופם: כי דור תהפכה המה, מתהפכי מענין לענין, ואינם אוהבים האמת
והטוב, לחזוק בו ושלא לזוז ממנו: אמן, שם דבר כמו אמונה, אין בהם ענין קיים ונאמן,
שראוי לנטוח עליו, כי ההולך בדרך אמת הוא נאמן ועליו יש לנטוח, אבל אין בטחון באופם
תהפכות. וכך כתב רש"י, והוא מספרי, וז"ל ד"א אמונ לשון אמונה בתרגומו, אמרו בסיני
נעשה ונשמע וכשעה קלה בטלו הנטחחם ועשו העגל. ובדרך ראשון פירש אמונ לשון אומן את
הדסה (אסתר ב' ז'), נורר"טורה בלע"ז (בלשון אשכנז ערליעהונג, לזכ"ט), אין גדולי נכרים
בהם, הוריתים דרך טובה וסרו ממנה (קינדער אָהנע ערליעהונג): (כא) קנאוני, קל העין
להקל על הלשון: בלא אל, בדבר שאינו אלוה: בהבליהם, בדבר שאין בו ממש. ואמרו בספרי,
יש לך אדם עובד לאלים דבר שרואה אותו, אבל הם עובדים לבבואה, ולא לבבואה בלבד,
אלא להביל זה שעולה מן הקדירה. והמתרגם האשכנזי תרגמו (טבערגלויבען), שהוא האמונה
בדבר בטל שאינו כלום, וכן בכמה מקומות כנה העלבים והאלילים בשם הבלי הגוים הביל המה,
וכדומה: בלא עם, בגוי שאין לו נימוסים ומנהגים מסודרים, ואינו ראוי להתחשב בין עמים
מזבזים. ויתכן שרמו על הנשדים כמו שכתב רש"י והרמב"ן, שנאמר בהם הן ארץ נשדים זה
העם לא היה (ישעיה ב"ג י"ב), שלא היה נחשב לגוי, והקדוש ברוך הוא גדל אותם, וזוה
תבגר קנאת ישראל: בגוי נבל, הנופל מיתרון האדם ושלמותו ושם נבזה ונמאס, כמו שאמר

בעשו

האזינו לב

אֵשׁ קָדְחָהּ בְּאִפֵּי וַתִּיקַד עַד-
שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ
וַיִּבְלָה וַתִּרְהַט מוֹסְדֵי הַרִים :
(ג) אַסְפָּה עֲלִימוֹ רַעוֹת הַצִּי
אֶכְלֶה-בָּם: (נד) מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי
רָשָׁף וְקָטַב מְרִירֵי וְשָׁן-בְּהֵמַת

אשלה

תרגום אישכנזי קמו

אזט דאז פֿייער מיינעם צאָר-
נעם, ברעננעט ביז אין דיא
אונטערסטע האַללע, פֿער-
צעהרט ערדרייך אונד גע-
וועבס, ענטצינדעט דער בער-
געגונדע־עסטען. (ג) אַללעס
אונגליק ווילל איך איבער זיא
פֿערהענגען, מיינע פֿיילע ווי-
דער זיא פֿערשיעסען, אַללע;
(נד) פֿאן הונגער פֿערשמאַץ-

טעט, פֿאם פֿעבער פֿערצעהרט, אונד גיפֿטיגען זיי לען, צאָהן דעם רויבטהיערס רייצע

איך

רשיי

תרגום אונקלוס

(כב) קדחה • בערה: ותיקד • כנס עד
היסוד: ותאכל ארץ ויבלה • ארכנס
ויבולה: ותלהט • ירושלים המיוסדת על
ההרים שנאמר ירושלים הרים סביב לה
(שם קב"ה): (ג) אספה עלימו רעות.
אחזיר רעה אל רעה לשון ספו שנה על
שנה (ישעי' כ"ט) ספות הרוה (דברים
כ"ט) עולותיכם ספו על זבחיכם (ירמיה
ז'). ד"א אספה אכלה כמו פן תספה: חזי אכלה צם.
למי הסורענות לברכה היא חזי כלים והם אינם כלים: (כד) מִזֵּי רָעַב • אונקלוס תרגום נפיתי
כפן ואין לי עד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן מטולוגיא שמעתי שעירי רעב אדם
כחוש מגדל שער על בשרו: מִזֵּי רָעַב אֶרְמִי שַׁעַר מוֹזֵא דְהוּיָה מֵהַסֵּךְ בְּמוֹזֵא: ולחמי רשף.
השדים נלחמו בהם שנאמר ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה') והם שדים: וקטב מרירי. וכריתות
שד שמו מרירי. קטב כריתה כמו אהי קטבך שאל (הושע י"ג): ושן בהמות. מעשה היה והיו

קידום פקיף באשא נפק מן קדמי ברנז
שיציי עד שאול ארעיתא אסף ארעא
ועללטה ושיציי עד סופי טוריא: (ג) אסיף
עליהון בישן מכתשי אגרי בהון: (נד) נפיתי
כפן ואכילי עוף וכתשי רוחין בישין ושן
ז' • ד"א אספה אכלה כמו פן תספה: חזי אכלה צם.
למי הסורענות לברכה היא חזי כלים והם אינם כלים: (כד) מִזֵּי רָעַב • אונקלוס תרגום נפיתי
כפן ואין לי עד מוכיח עליו. ומשמו של רבי משה הדרשן מטולוגיא שמעתי שעירי רעב אדם
כחוש מגדל שער על בשרו: מִזֵּי רָעַב אֶרְמִי שַׁעַר מוֹזֵא דְהוּיָה מֵהַסֵּךְ בְּמוֹזֵא: ולחמי רשף.
השדים נלחמו בהם שנאמר ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה') והם שדים: וקטב מרירי. וכריתות
שד שמו מרירי. קטב כריתה כמו אהי קטבך שאל (הושע י"ג): ושן בהמות. מעשה היה והיו

ב א ו ר

בעשו, בזוי אתה מאוד (עובדי א' ב'): (כב) קדחה, בערה: ותיקד, כנס עד היסוד: ארץ
ויבלה, ארכנס ויבולה: ותלהט, מגזרת להט החרב: הרים, הרי ישראל: (ג) אספה, אכלה,
והטעם כמו חזי אכלה צם, שלא תשאר חן שלא יורה צם, אף כאן לא תשאר רעה שלא אביא
עליהם, וכן איתא בספרי, הרוני מכניס ומביא עליהם כל הסורעניות כלם כאחת: (כד) מִזֵּי
רָעַב, ענינו שרופי רעב, וכן בארמית למזא ואחונא (דניאל ג' כ"ב) ואע"פ שאין מ"ס למזא
שה. (הרד"ק): ולחמי רשף, רשף חום הגחלת יקרא רשף (ג'וטה), וינא רשף לרגליו (חבקוק
ג' ה'), רשפיה רשפי אש (שיר ק' ב'), והוא אל חולי החמימות שהוא הקדחת, וטעם ולחמי
רשף כמו אכילי הקדחת, וכן מתורגם בל"א: וקטב מרירי, קטב בשר נקודות, וכן קטב על
משקל

ה מ ע מ ר

(כב) בי אש קדחה באפי, המשל הזה לוקח לדעתי מהרים המורקים אש (וואוקאניט) אש
אש בקרבם יבערו גפרית ומלח, מפיהם (קדחתער) מעלים להם השמימה (ועל זה אמר ותאכל
עד שאל תחתית), ונחלי אש (ומוח - טטרעוואט) יזולו ממנס וישחיתו יבול הארץ כנודע (ועל זה
נאמר ותאכל ארץ ויבולה). והמליך אשר שם המראה הנורא הזה לנוגד עיניו ידמה בכחו כאלו
האש אשר מסיו תאכל תרד למטה ותיקד עד שאל ותלהט מוסדי הרים, ואף כי באמת והסך
הוא כי בנטן הארץ יתהוו אש להנה, הנה זה מדריך המליצה להחליף סנה נמוסב כי המליך
אף למראה עיניו ישפוט. (כד) ולחמי רשף, עיין מה שכתב ידידי מהר"ם לאנדוי בפתרון
המלות

אֲשַׁלְּחֶם עִם־הַמֶּת זַחְלֵי עֶפְרָיִם
(כה) מְחוּץ תִּשְׁכַּל־הָרֶב וּמִחֲדָרִים
אֵימָה גַם־בְּחֹר גַּם־בְּתוֹלָה יוֹנֵק
עִם־אִישׁ שׁוֹבֵרָה: (כו) אָמַרְתִּי
אֶפְאִיֵּהם אֲשַׁבִּיתָהּ מֵאֲנֹשׁ

וכרם

איך ווידער זיא, זאממט דען גרים דער קריענענדען אים שטויבע; (כה) דרויסען זאלל דאז שוועררט אויפרייבען, אונד אין דען ציממען טאדעם; אונגסט; דען יונגלינג אונד דיא יונגפרויא, דען יונגלינג אונד דען גרויען אלטען. (כו) איך דאכטע: פערניכטען ווילל איך זיא! איהר אנדענקען אונטער

רש"י

תרגום אונקלוס

חַיַּת בְּרָא אֲגָרִי בְּחֹן עִם תְּמַת תְּנִינָא
דְּזַחְלִין בְּעֶפְרָא: (כה) מִבְּרָא תְּתַבִּיל תְּרַבָּא
וּמְחוּנָא תְּרַגַּת מוֹתָא אַף עוֹלְמָהוֹן אַף
עוֹלְמָהוֹן יִגְקִיהוֹן עִם סְבִיהוֹן: (כו) אָמַרְתִּי
יְחוּל רֹגְוֵי עֲלִיהוֹן וְאַשְׁיַעֲנוּן אֲבַטְיִל מִן

בני

הרחלים נוסבין וממיתין: המת זחלי עפרי- ארם נחשים המהלכים בגחונם על העפר כמים הזוחלים על הארץ. זחילה לשון מרוכת המים על העפר וכן כל מרוכת דבר המשפסף על העפר והולך: (כה) מחון תשכל חרב. מחון לעיר תשכל חרב גייסות: ומחדרי אימה. כשנורח ונמלט מן החרב חדרי לבו נקופים עליו מחמת אימה והוא מת והולך בה. דבר אחר

ומחדרים אימה בבית תהיה אימת דבר כמה שנאמר כי עלה מות בחלונינו (ירמ' ע') וכן תרגם אונקלוס. דבר אחר מחון תשכל חרב על מה שעשו בחזות שנאמר ומספר חולות ירושלים שמתם מזבחות לבשת (סס י"ח): ומחדרים אימה. על מה שעשו בחדרי חדרים שנאמר אשר זקני ישראל עושים איש בחדרי מביתו (יחזקאל ח'): (כו) אמרתי אפאייהם. אמרתי

ב א ו ר

מִשְׁקַל אֶהָל, שְׁנֵיהֶם מַעֲוִין כְּרִיתָהּ, וְהוּא חוּלֵי הַבַּח לְאִדָּם סְתָאוּס וּמִמִּיתוּ, וְת"י לְחֻטּוֹב עֲלִים, לְמִקְטַב קִיסִין. (רד"ק), וְהוּא שֶׁס גְּרַדְּף לְדַבֵּר, כַּמ"ג אֵהוּ דְבַרְךָ מוֹת, אֵהוּ קִטְבָּךְ שׁוֹאֵל (הוֹשַׁע י"ג י"ד), בַּל"א (פַּעֲטָה, זַיִיבָה), וּמְרִירֵי תוֹאֵר מִשְׁרַשׁ מַרְר, וּכְמוֹהוּ כְּמִרְיֵי יוֹס, (גִּיפְטִיג): חַמַּת זַחְלֵי עֶפְרָא, אִרְס נַחְשִׁים הַמְהַלְכִים עַל גַּחוֹנִם עַל הַעֶפְרָא כְּמִים הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ, זַחְלֵה לְשׁוֹן מְרוּכַת הַמִּים עַל הַעֶפְרָא, וְכֵן כָּל מְרוּכַת דְּבַר הַמְשַׁפְּסָף עַל הַעֶפְרָא וְהוֹלֵךְ. (רש"י), וּכְמוֹהוּ כוֹחֲלֵי אֶרֶץ (מִיכָה ז' י"ז): (כה) מְחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב וּגוֹ', שְׁעוֹר הַכְּתוּב הַחֶרֶב מִבְּחוּץ וְהָאֵימָה מִכַּפְּנֵים תִּשְׁכַּל בְּחוּר וּבְחוּלָה יוֹנֵק וְאִישׁ שׁוֹבֵרָה: וּמִחֲדָרִים אֵימָה, כַּשְׁנוֹרַח וּנְמַלֵּט מִן הַחֶרֶב חֲדָרֵי לְבוֹ נֹקְסִי עֲלִיו מַחְמַת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ (סְפָרִי). ד"א וּמִחֲדָרִים אֵימָה, בְּבֵית תְּהִיָּה חֵימַת דְּבַר, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר עֲלֵה מוֹת בְּחַלּוֹנֵינוּ (ירמיה ע' ב'), וְכֵן ת"א. (רש"י): (כו) אֶפְאִיֵּהם, י

ה מ ע מ ר

המלות בזה הענין. ויפה דבר כי לדעתי רשף ושרף המה מהמתהפכים ולכן נקרא הנרק רשף וילף רשף לרגליו (חבקוק ג' ה'), וכן רשפיה רשפי אש (שיר השירים ח' ו'), והוא אל ג"כ על העופות אשר יתנשאו עד חוג השמש (שלמי דעת הקדמונים השמש מקור אש הטבעי) ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה' ז') וכמו שיקרא הלועז לנשר (וּנְנִינְעִנְעִיָּהוּ עוֹ), וחז"ל אמרו ובני רשף המה השדים ויהי זה בהיפוך מן שרפים עומדים ממעל לו גם כנוונה גם בשרשו והבן. — וחלי עפר, יריחן תרגום על אבן הזחלת (מלכים ח' א' ע'), אבן שכיחא והוא מענין הנטה, וכמו שפירש הרד"ק בשרפים שומדים שם ומלכים למרהוק; וא"כ נאמר כי הכוונה כאן על הנפש הנקרא (באזוליסק) אשר יאמרו עליו כי מעין מנשו ישומם כל הקרוב אליו יחוג ינוע עד כי תס כזו ילבו יעזבהו. והנה כל אשר יביט אל חמומות הכסוק הזה יבין כי כל בלחות ארץ תיה ושמה עתה עיני המליץ תחזינה וקול פחדים יליל ישמון אזינו תשמענה.

האזינו לב

תרגום אשכנזי קסז

מענשען פֿערטילגען; (כז) אַל-
ליין איך שייע דיא קרענקונג
דעם פֿינדעס, דיא גענגער
ווירדען דיא וואַהרהייט פֿער-
קענגען, ווירדען שפרעכען:
אונזערע מאַכט איזט האָך, דער
עוויגע טהאַט דיעס אַללעס
ניכט; (כח) דען עם איזט איין
פֿאַלק פֿאַן שעדליכען אַנשלע-
גען, אונד קיינע פֿערנופֿט איזט

זכרם: * (כז) לולי בעם אויב אגור
פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו
רמה ולא יהוה פעל כל זאת:
(כח) כי גוי אבד עצות הַמָּה ואין
בהם תבונה: (כט) לו חכמו
ישבילו זאת יבינו לאתריהם:
בייא איהגען. (כט) וואָרען זיא וויזע, זיא ווירדען בערענקען, אונד דען אויסגאַנג איבערלע-
גען

תרגום אונקלוס

ר ש י

אמרתי. בלבי אפאה אותם ויש לפרט
אפאיהם אפיתם פאה להשלים מעלי הסקר
ודוגמתו מזינו בעזרא ותן להם חן
שבעה גוים ותחלקם לפאה (נחמ' ט')
להסקר וכן חברו מנחם. ויש פותרים
אותו כתרומו יזול רוגזו עליהן ולא
יתן שאם כן היה לו לכתוב אפאיהם
אחת לשמוש ואחת ליסוד כמו אזורך
(ישעי' מ"ה) אפמיכס כמו פי (איוב
ט"ז) והא' התיכונה אינה ראוי' בו כלל.
ואנקלוס תרגם אחר לשון הכנענית השנויה בספרי החולקת תיבה זו לג' תיבות אמרתי אף אי הם
אמרתי באפי אתום כאלו אינם שיאמרו רואיהם עליהם איה הם: (כז) לולי בעם אויב אגור. אם
לא שבעם האויב נטום עליהם להשחיתם ואם יוכל להם וישחיתם יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה
הגדולה בו והוא שאמר כן ינכרו לרימו ינכרו הדבר לתלות גבורותי בנכרי שאין הגדול' שלו: כן שיאמרו
ידינו רמה וגו': (כח) כי אותו גוי אבד עלות המה ואין בהם תבונה. שאלו היו חכמי' ישבילו
זאת איכה ידוף וגומר: (כט) יבינו לאתריהם. יתנו לב להתבונן לסוף פורענותם של
ישראל

בני אַנְשָׁא דוּכְרַנְיָהוּן: (כז) אִילּוּ לְפִין
רוּגְזָא דְסַנְאָה בְּגִישׁ דְּלִמָּא יִתְרַבְּרַב בְּעִיל
דְּבָבָא דְּלִמָּא יִימְרוּן יִדְנָא תְּקִיפַת לְנָא
וְלֹא מִן קָדָם יִי הוּחַ כָּל דָּא: (כח) אַרְי
עִם מְאֻבְדֵי עֵצָה אִינּוּן וְלִית בְּהוּן סוּכְלֵתְנּוּ:
(כט) אֵלוּ חֲבִימּוּ אֶסְתְּבִילוּ בְּדָא סְבָרוּ מַה
יְהִי

ב א ו ר

יש מפרשים שהוא מן פאה, אפיתם פאה להשלים מעלי הסקר, או אפילם בכל פאה; ואולם
בעבור שהטעם כפול עם אשניתה מאנוש זכרם משמע שיאבדס ויעשה עמהם כלה. וי"מ אצרה
אפי כס, והכוונה אכריתם, ויבא הטעם כפול עם אשניתה כמשפטו, אלא שהי' ראוי להיות
אפיהם, והטעם אלאף כס. ואנקלוס תרגם אחר לשון הכנענית השנויה בספרי החולקת התיבה
לג' תיבות, אמרתי אף אי הם, אמרתי באפי אתום כאלו אינם, שיאמרו עליהם הרואים, איה
הם? ולכן תרגמו המתרגם האשכנזי (פערניכטען). וטעם אמרתי בלבי, כלשון בני אדם, או
יאמר הי' הרגון לפני במדת הדין שאזרס או אבלם ושיהיה זכרם נשנת מבני אדם, לולי בעם
אויב אגור: (כז) אגור, אשחד, מגזרת ויגר מואב (במדבר כ"ב ג'), והכתוב דבר כדרך בני
אדם להבין הזומעים: ינכרו, הפך יכירו, כמו ויתנכר אליהם (בראשית מ"ב ח'); והטעם
הגרים ינכרו הדבר לתלות הגבורה בנכרי שאין הגדולה שלו: (כח) כי גוי אבד עצות, הנכונ
זה הגוי הם כרי ישראל, ומלת אבד שם התאר והיא סמוכה על כן נפתח הכנ"ת. וידוע
כי מלת אבד מהפעלים העומדים, רק פי' עלות שב אל אבד, כמו נובלת עליה, וכן ותאבדו
דק (תהלים ב' י"א), שהוא סמוך אל דק. (הראב"ע), וע"פי דרכנו עלות תאר הפעל וכן
דק: (כט) לו חכמו, אילו היו חכמים, הי' להם להשכיל את זאת, ולהבין לאתריהם, כי כן
פעל

תרגום אשכנזי

גען. (ב) וויא קעננטע איינער טווענד יאגען, צווייא, מיריא, דען פליכטיג מאכען, העסטע איהר פעלזענשוטץ זיא ניכט פערקויפט, דער עויגע זיא ניכט פרייז געגעבן? (לא) איהר פעלז איזט יא ניכט, וויא אונזער פערל, זעלבסט אונזערע פיינדע מעגען ריכטער זיין! (לב) איהר וויינשטאק איזט דער וויינשטאק סדום'ס, אונד פאם פערדערבטען געפילדע

האזינו לב

(ב) איכה ירדף אחד אלף ושנים יניסו רבבה אסלא כי צורם מכרם ויהוה הסגירם: (לא) כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים: (לב) כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש אשבלת מרתת למו: (לג) חמת תניגם

עמורה, איהרע בעערען גיפטיגער ארט, זיא טראגען פערניפטענרע טרויבען, (לג) וואוטה דער

ר ש י

ישראל: (ל) איכה ירדף אחד. ממנו אלף מישראל: אם לא כי זורם מכרם וה' הסגירם. מכרם ומסרם בידינו דל"ז נרר בלע"ז: (לא) כי לא כצורנו זורם. כל זה היה לעובדי אלילים להבין שהם הסגירם ולא להם ולא להיהם הנלחם שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד זורנו. כי לא כסלענו סלעם. כל זור שנמקרא לזון סלע: ואויבינו פלילים. ועכשיו אויבינו שופטים אותנו שהרי זורנו מכרנו להם: (לב) כי מנפן סדום גפנם. מוסב למעל' אמרתי בלבי אפאיהם ואשנית זנרם לפי שמעשיה'

תרגום אונקלוס

יהי בכופיהון: (ב) אכדין ירדף חד לאלפא וחרין יערקון לרבוחא אלהיו ארי תקיפיהון מקרינין ווי אשלימינין: (לא) ארי לא בתוקפנא תוקפיהון ובעלי דבבנא הו דבננא: (לב) ארי כפורענות עמא דסדום פורענותהון ולקותיהון כעם עמוכה מתהון בישין כרישי חוין ותושלמת עובדיהון כמדרותהון: (לג) הא כמרת תננא פס

פורענותהון מעשי סדום ועמורה: שדמות. שדה תבואה כמו ושדמות לא עשה אכל (תבוק ג'). בשדמות קדרון (מלכים ב' כ"ג): ענבי רוש. עשב מר: אשבלות מרורות למו. משקה מר ראוי להם לפי מעשיהם פורענותם וכן תרגם אונקלוס ותושלמת עובדיהון כמדרותהון: (לג) חמת תניגם

ב א ו ר

פעל הזס לישראל בעבור עונם, וכאשר ישובו יוקם מאויביהם: (ל) איכה ירדף וגו', הי' להם לומר איך ירדוף אחד מאנו אלף מישראל, מה שהיו רגילין לעשות לנו: אם לא כי צורם מכרם, בידינו, לפי שחטאו לו. ולזון רש' מכרם ומסרם בידינו דל"ז נרר בלע"ז, (בל"א היגעבען, חיבערוחטטען): (לא) כי לא כצורנו צורם, כל זה הי' להם לאויבים להבין שהם הסגירם, ולא להם ולא להיהם הנלחם, שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד זורנו, כי לא כסלענו סלעם. כל זור שנמקרא לזון סלע. (רש"י): ואויבינו פלילים, אויבינו עלמם ישפטו ויודו כי נשגב ומרומם זורנו מזרם: (לב) כי כגפן סדם גפנם, ישוב למה שאמר למעלה, שהוא גוי אובד עלות, לא יוכלו ולא יבינו ולא יחמו כי אם להרע, כי הלוזת משרש רע לא יעשה רק פרי רע ומר: ומשדמת, שדה תבואה, כמו ושדמות לא עשה אובל (תבוק ג' י"ז), בשדמות קדרון (מלכים ב' כ"ג ו'). וי"א שהוא נרדף לגפנים; ויתכן שהוא כמו ומשדפות עמורה, מענין שדפון, כי המ"ס והפ"א ממואל אחד, וכן ושדמה לפני קמה (ישעיה ל"ו כ"ו), שהוא כמו ושדפה, כי במלכים ב' י"ט כ"ו) אמר במקומו ושדפה לפני קמה, וכן מתורגם בל"א: (לג) חמת תניגם וגו', יאמר מגפנים וענבים כאלו לא יעשה יין כי אם הדומה לחמת

האזינו לב

יִינֶם וּרְאֵשׁ פְּתָנִים אֲכֹרֶי: (לד) הֲלֹא
הוּא כְּמֹס עֲמָדֵי חֲתוּם בְּאוֹצְרוֹתַי:
(לה) לִי נֶקֶם וְשָׁלֵם לַעַת תָּמוּט
רִגְלֵם כִּי קָרוֹב יוֹם אִידֵם וְחֵשׁ
עֲתִידָת לָמוֹ: * (לו) כִּי־יִדְּוּ יְהוָה
עִמּוֹ וְעַל־עַבְדָּיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה

תרגום אשכנזי קסח

דער דראָבען איזט איהר וויין,
גרויזאמע גאללע דער אָט:
טערן. (לד) אין מיינעם ראַטה־
שלוססע ליעגט פֿערבאַרען,
אין מיינען שעטצען ליעגט פֿער־
זיעגעלט; (לה) מיין איזט ראַט־
כֿען אונד פֿערגעלטען, ווען
איהר פֿוס ווירד גלייט זאָללען,
דען איהר אונגליקסטאָג ווירד
קאַממען, איהרע צוקונפֿט
איילט הערבייא. (לו) ווען דער
עוויגע זיינעס פֿאַלקעס זיך אַנ־
ניממט, אונד וועגען זיינער דיענער זיך כעדענקט, ווען ער זיעהעט, דאַס אַללע מאַכט
צער־

תרגום אונקלוס

פּוֹרְעֵנוּתְהוֹן וּכְרִישֵׁי פְּתָנֵי חִיוּן אֲכֹרְאִין:
(לד) הֲלֹא כָּל עוֹבְדֵיהוֹן גִּלְוֹן קְדָמֵי גְּנִיוֹן
לְיוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרֵי: (לה) קְדָמֵי פּוֹרְעֵנוּתָא
וְנָנְא אֲשֵׁלֵם בְּעֵדוֹן דִּיגְלוֹן מֵאַרְעֵהוֹן אַרִי
קָרִיב יוֹם תְּבַרְהוֹן וּמַבַּע דְּעֵתִיד לְהוֹן:
(לו) אַרִי יִדְּוּ יְיָ דִּינָא דְּעַמִּיָּה וּפּוֹרְעֵנוּרֵי
עַבְדוֹהִי צְדִיקָא יִתְפָּרַע אַרִי גְּלִי קְדָמוּהִי
דבעידן

ר ש י

תנינים יינס. בתרגומו הא במרות תניניא
כס פורענותהון הנה במרירת נחשים כוס
משה פורענותם: וראש פתנים. כוסס
שהוא אכור לנשך אויב אכורי יבא ויפרע
מהם: (לד) הלא הוא כמוס עמדי.
בתרגומו כסבורים הם ששנתי מעשיהם
כלס גנוזים ושמורים לפני: הלא הוא.
פרי גפנס ותבואת שדמותם כמוס עמדי:
(לה) לי נקס ושלם. עמי נכון ומזומן
פורענות נקס וישלם להם כמעשיהם
הנקס ישלם להם גמולם. וי"מ ושלם שס
דבר כמו ושלום והוא מגזרת והדבר אין בהם
(יורי' ה') כמו והדבור: ואימתי אשלם להם. לעת תמוט רגלם. כשתתום זכות אבות שהן סמוכין
עליו: כי קרוב יום אידם. משארלה להביא עליהם יום אידם קרוב ומזומן לפני להבי' על ידי שלוחים
הרבה: וקש עתידות למו. ומהר יבואו העתידות להם: וחס. כמו ימהר יחשה (ישעיה ה'). עד
כאן העיד עליהם משה דברי תוכחות להיות השיר' הזאת לעד כשתבא עליהם הפורענו' ידעו שאני
הודעתים מראש. מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבואו עליה' בכלות הפורענות ככל
אשר אמר למעלה והיו כי יבואו עליך וגו' הנרבה והקללה וגו' ושב ה' אליהך את שבותך וגו'
(דברים ל'): (לו) כי ידין ה' עמו. כשישפט אותן ביסורין הללו האמורות עליהם כמו
כי גם ידין עמים (איוב ל'). כי זה אינו משמש כל' דהא לתת טעם לדברים של מעלה הלא
לשון תחלת דבור כמו כי תבואו אל הארץ כשיבאו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקדוש ברוך
הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם: יתנחם ל' הסוך מתענה להטיב או להרע: כי יראה כי

ב א ו ר

לחמת תנינים, שהוא מרירת נחשים, ולראש פתנים, שהוא אכורי להמית את כל הטועים
ממו: (לד) הלא הוא כמס עמדי, דברי השס, ואמרו המפרשים שהוא שב על פרי גפנס
ותבואת שדמתם; ועל דעתי יתחילו מכאן דברי הנחמות לישראל, וישוב על הנקס והשלם לזריו
ויס אידם שיזכור בפסוק הנא, ויאמר שהוא גנוז וחתום באולרותיו ולא יאחר לבא בעתו,
כאשר תמוט רגלם, כאשר יראה כי אזלת יד וגו': (לה) לי נקם ושלם, תשלום שס דבר, כמו
ודבר אין להם (שופטים י"ח ז'), עמי נכון ומזומן הנקמה ותשלום הגמול: לעת תמוט רגלם,
כאשר תמוט רגל האומות לפול: כי קרוב יום אידם, כאשר יקרצ יום המוגבל לפורענותם,
כאשר ימהר העתיד לבא עליהם, וחס כמו ימהר יחשה (ישעיה ה' י"ט), ואמר עתידות לשון
רבים על פעל יחיד, כמשפט הפעל הקדס לפועל, שלא ישמור המספר: (לו) כי ידין ה' עמו,
כי יעשה השס דין עמו, וינקום נקמתם: יתנחם, לשון הסך מתענה להטיב או להרע, כאשר

תרגום אשכנזי

האזינו לב

כִּי־אָזַלְתָּ יָד וְאָפַס עֲצוּר וְעָזוּב:
(לז) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חֲסִיוֹ
בּוֹ: (לח) אֲשֶׁר חִלַּב וּבָחִימוֹ יֵאָכְלוּ
יִשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכָם יִקּוּמוּ וַיַּעֲזְרֵכֶם

צערראַנגען, דאָהין איזט בע-
וואַהרטעס אונד בעפעסטִיג=
טעם. (לז) דאָן ווירד ער שפרע=
כען: וואָ זינד נון איהרע געט=
טער? דער פֿעלזענשוטץ, אויף
דען זיא טרויעטען? (לח) דיא
איהרער אָפּפֿער פֿעטט פֿער=
צעהרטען, אונד טראַנקען איהרען אָפּפֿערוויין, זיא מעגען אויפֿשטעהען אונד אויך העל=
פֿען

יהי
פֿען

תרגום אונקלוס

רש"י

דְּבַעֲדִין דְּתַתְּקַף עֲלֵיהוֹן מַחַת סְנָאָה יְהוֹן
מְטַלְטְלִין וְשִׁבְיָקִין: (לז) וַיִּימַר אֵן דְּחַלְתְּהוֹן
פְּקִיפָא דְהוֹן רְחִיצִין בֵּיהּ: (לח) דִּי תִרְב
נְכִסְתְּהוֹן הוּוּ אֲכָלִין שְׁתָּן חֲמַר נְסִיבִיהוֹן
יְקִימוֹן בְּעֵן וַיִּסְעֲדוּ וַיִּכְוֹן יְהוֹן עֲלִיכוֹן מְגוֹן:

אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת
ומחוקת עליהם ואפס בהם עזר ועזוב:
עזר. נושע ע"י עזר ומושל שיעזר
בהם: עזוב. ע"י עוזב: עזר הוא
המושל העוזר בעם שלא ילכו מפוזרים
בלאשת' לבוא על האויב כל' לצו איינטיי"אט:
עזר. הוא הנושע במעזר המושל:
עזוב. מחזק כמו ויעזבו ירושלים עד
החומה (נחמיה ג') איך לא עזבה עיר
תהלה (ירמיה מ"ט): (לז) ואמר. הקדוש ברוך הוא עליהם אי אלהימו ע"א שעבדו: צור חסיו
בו. הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והלילה כלומר שהיו בוטחין בו להגן עליהם מן הרעה:
(לח) אשר חלב ובחיומו. היו אותן אלוהות אוכלים שהיו מקריבים לפניהם ושותין יין נסיכס:
יהי

חוו
יהי

ב א ו ר

ישׁוּב הַק"בָּה לְרַחֵם עַל עַבְדָּיו: כִּי יִרְאֶה וְגו', כֹּאֲשֶׁר יִרְאֶה אֲזֻלַּת יָד, וְכֵלָה כְּמוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל
בְּגִלּוֹת הַחַל. וְהִתִּיּוֹ תַחַת ה"א, כִּי שְׁתִּיחַן סִימְנֵי הַנִּקְבָּה וּבִן וְשִׁבְתָּ לְגִישִׁי (יחזקאל מ"ו י"ז):
עֲצוּר, נוֹשֵׁעַ עַל יְדֵי עוֹלָר וּמוֹשֵׁל שִׁיעוֹר בְּהֵם: עוֹזֵב, עַל יְדֵי עוֹזֵב, עוֹלָר הוּא הַמוֹשֵׁל הַעוֹלָר
בְּעַם, שֶׁלֹּא יִלְכוּ מִפּוּזְרִים בְּלֹאֲתָם לְבֹא עַל הָאוֹיֵב, בְּלִשְׁוֹן לְעוֹ אִינְטֵי"ט, וּבְרַש"י ב"י מֵיִיטֵט,
וְנִרְאֶה שֶׁל"ל מֵיִינְטֵיט וְהוּא בל"א (אוֹיפֿרעֿכֿטְהֿאָטְעֿנֿד): עֲצוּר, הוּא הַנוֹשֵׁעַ בְּמַעֲזָר הַמוֹשֵׁל:
עוֹזֵב, מַחְזֵק, כְּמוֹ וַיַּעֲזְבוּ יְרוּשָׁלַם עַד הַחֹמָה (נְחֻמִּי ג' ח'), אִיךְ לֹא עֲזָבָה עִיר תְּהִלָּה
(יִרְמִי מ"ט ב"ה). לִשְׁוֹן רַש"י שְׂבִדִּים, וּבְכ"י שְׂבִדֵי נוֹסֵף עוֹלָר מֵיִינְטֵיט (אוֹיפֿרעֿכֿטְהֿאָטְעֿנֿד),
עוֹזֵב אִינְטֵיט, (גֵּעִשְׁטֵרֶקֶט, בַּעֲפֵעֵסְטִיגֶעֶט, בְּל"א): (לז) וְאָמַר, הַק"בָּה עֲלֵיהֶם אֵי אֱלֹהֵימוֹ
ע"א שְׂעַבְדוּ. צוּר חֲסִיוֹ בּוֹ, הַצּוּר שֶׁהוּוּ מִתְּכַסֶּיִן בּוֹ מִפְּנֵי הַחֶמֶה וְהַלֵּילָה, כְּלוֹמַר שֶׁהוּוּ בּוֹטְחִין בּוֹ
לְהִגֵּן עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַרְעָה: (לח) אֲשֶׁר חִלַּב וּבָחִימוֹ יֵאָכְלוּ, הֵיוּ אוֹתָן אֱלֹהוֹת אוֹכְלִים, שֶׁהוּוּ
מִקְרִיבִים

ה מ ע ר

(לז) עֲצוּר, לִשְׁוֹן רַש"י נוֹשֵׁעַ ע"י עוֹלָר וְכו', וְעוֹזֵב ע"י עוֹזֵב וְכו' עוֹלָר הוּא הַמוֹשֵׁל הַעוֹלָר
בְּעַם וְכו' בְּלִשְׁוֹן לְעוֹ אִינְטֵיט"ט. בְּדַפּוּס פְּרָאָג רַכ"ג כְּתוּב: עוֹלָר מֵיִינְטֵיט עוֹזֵב אִינְטֵיט
עוֹלָר נוֹשֵׁעַ וְכו' וְעוֹלָר הוּא הַמוֹשֵׁל וְכו' בְּלִשְׁוֹן לְעוֹ מֵיִינְטֵיט"ט ע"כ. וּמִסְתַּכֵּר לְעוֹ מֵיִינְטֵיט
הוּא הַפֿעֵל מַעֲנֵטְעֵנִיר (זִיךְ בַּעֲהוֹיפֿטֵטֵן, זִיךְ חִיץ בַּעֲוִיטְלֵעַ עֲרַהֲלֵטֵן), וְהַלְעוֹ אִינְטֵיט
הוּא הַפֿעֵל אִינְטֵיטֵרִיר (פֿעֲרֵטְטֵרֶקֶטֵן, טֵטֵטֵרֶקֶר עֲעֵרֵטֵן) וְהַלְעוֹ מֵיִינְטֵיט"ט הוּא הַסֵּם מַעֲנֵטְעוֹנֵעַ
(דִּיחַ טִיטְלֵעֵנְדֵעַ נִיטֵטֵג, פֿיֵהֵרֵגֵג, עֲרַהֲלֵטֵטֵג דַּעַר אֶרֶדֶגֶג). (ד"ה)

עזר, נושע ע"י עזר וכו', וכו' ע"י עזר וכו' עזר הוא המושל העוזר
בעם וכו' בלשון לצו איינטיי"ט. בדפוס פראג רכ"ג כתוב: עזר מיינטו"ר עזוב אינפורליר
עזר נושע וכו' ועזר הוא המושל וכו' בלשון לצו מיינטיי"ט ע"כ. ומסתבר לצו מיינטו"ר
הוא הפעל מענטעניר (זיך בעהויפטען, זיך חיצ בעויטלע ערהאלטען), והלעו אינפורליר
הוא הפעל אינפורליר (פערטטערקען, טטערקער ווערדען) והלעו מיינטיי"ט הוא השם מענטענוע
(דיו טיטלענדע נייטוג, פיהרוג, ערהאלטוג דער ארדוג). (ד"ה)

אח

האזינו לב

תרגום אשכנזי קסט

פען, מעגען אייך בעדעקונג זיין. (לט) ערקענגעט נון, דאס איך, איך אלליין עס בין, אונד געבען מיר קיין גאטט; איך קאן טערטען אונד בעלעבען, קאן פֿערוואונדען אונד אויך היילען; פֿאן מיינער האנד ער-רעטטעט ניעמאנד. (מ) איך העבע מיינע האנד גען היממעל עמפֿאר אונד שפרעכע: זא וואהר איך עוויג לעבע! (מא) ווען איך מיין בלוצענדעס שווערדט

יהי עליכם סתרה: (לט) ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: (מ) כִּי-אִשָּׁא אֶל-שָׁמַיִם יָדֵי וְאִמְרָתִי הִי אֲנֹכִי לְעֵלְמָ: (מא) אִם-שְׁנוֹתַי בִּרְקַ חֲרָבִי וְתַאֲחוּ

במשפט

תרגום אונקלוס

ר ש י

יהי עליכם סתרה. אותו הזור יהיה לכם מחסה ומסתור: (לט) ראו עתה. הבינו מן הסודות שהנאתי עליכם ואין לכם מושיע ומן הצועה שאשיעכם ואין מוחה בידי: אני אני הוא. אני להשפיל ואני להרים: ואין אלהים עמדי. עומד כנגדי למחות: עמדי. דוגמתי וכמוני: ואין מידי מציל. הסושעים בי: (מ) כי אשא אל שמים ידי. כי בחרון אפי אשא ידי אל עבמי בשנועה: ואמרת כי אנכי. לשון שנועה הוא אני נשבע כי אנכי: (מא) אם שנותי ברק חרבי. אם אשנן את להב חרבי כמו למען היות לה ברק (יחזקאל כ"א) פלג"דור: ותאחו במשפט ידי. להניח מדת רחמים באויבי שהרעו

(לט) חוּו בָּעֵן אַרְי אָנָא אָנָא הוּא וְלִית אֱלֹהָא בַר מְנִי אָנָא מְמִית וּמְחִיָּה מְחִינָא וְאִף מְסִינָא וְלִית מִן יָדֵי מְשׁוּיב: (מ) אַרְי אַתְקִנִּית בְּשִׁטְיָא בֵּית שְׂכִינְתִּי וְאַמְרִית הִיִּם אָנָא לְעֵלְמִין: (מא) אִם עַל חַד תִּרְיִן בְּחִיוו בְּרַקָּא מְסוּף שְׁמִיָּא וְעַד סוּף שְׁמִיָּא תַּחְגְּלִי

ב א ו ר

מקריבים לפניכם: יהי עליכם סתרה, אותו הזור יהי לכם מחסה ומסתור. והכוונה שבאשר יראה השם שאולת יד ישראל, ויד האויב הלך וגבר עליהם, עד שלא ישאר להם עלור ועזוב, אז יקדש שמו בעולמו ויבער הגלולים מן הארץ, והאלילים כליל יחלוף: (לט) ראו עתה וגו', אדם אומרים איה אלהיהם, עתה תראו כי אני הוא יחיד בעולמי, שליט לעשות בו כרצוני, ואין מוחה בידי: עמדי, דוגמתי וכמוני: ואין מידי מציל, הסושעים בי: (מ) כי אשא אל שמים ידי, נשבע בדבר קיים, בדרך בן אדם הנוגע בחסן כשהוא נשבע: חי אנכי לעלם, כאשר אני חי, כן אעשה זה לשון שנועה: (מא) אם שנותי ברק חרבי, אם אשנן את להב חרבי, כמו למען היות לה ברק (יחזקאל כ"א ט"ו), פלג"דור. (רש"י), והוא פלאניטור, (ג'עטטע) כל"א: ותאחו במשפט ידי, ידי תאחו את מדת המשפט, להחזיק בה ולנקום נקם. לשון

ה מ ע מ ר

(מא) אם שנותי ברק חרבי, פירש"י אם אשנן את להב חרבי וכו' פלג"דור כלע"ז עיין מרפא לשון ברכות כ"ט א' ד"ה ברקא. ותאחו במשפט ידי, פי' להניח מדת הרחמים וכו', והמשפט הזה לשון פורענות הוא כלע"ז יושעיליאס (טטרטפס) עיין מה שכתבתיקהלת ח' ה'. (ר"ה).

חרבינו

תרגום אשכנזי

געוועטצט, ווען מיינע האַנד
נאָך גערעכטיגקייט גרייפֿט, זאָ
איבע אײַך ראָכע אָן מיינען געג-
נערן אונד פֿערגעלטע מיינען
האַססערן; (מג) מאַכע מיין גע-
שאַם פֿאַם בלוטע טרונקען, מיין
שווערדט וואָלל פֿלייש פֿערצעה-
רען פֿאַן ערשלאַגענער אונד
געפֿאַנגענער בלוט, פֿאַם ענט-
בלעסטען שעדעל דעם פֿיינ-
דעם. (מג) היידען! פֿריוועט

האזינו לב

בְּמִשְׁפַּט יְדֵי אֲשִׁיב נֶקֶם לְצָרֵי
וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשִׁלֵּם: (מג) אֲשִׁכִּיר
חֲצִי מַדָּם וְהַרְבִּי תֹאכַל בְּשָׂר
מַדָּם חָלָל וְשָׁבִיָּה מֵרֹאשׁ פִּרְעוֹת
אֲוִיב: (מג) הֲרַנִּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ
כִּי דָם עֲבָדֵי יְקוּם וְנֶקֶם יֵשִׁיב

לצרי

גליקליך זיין פֿאַלק, דען ער ראָכעט זיינער דיענער בלוט, איבט ראָכע אָן זיינען געגענערן,
אזט

תרגום אונקלוס

ר ש י

תְּחַגְּלֵי תְּרַבִּי וְתִתְּקַף בְּדִינָא יְדֵי אֲחִיב
פּוֹרְעֵנוּחָא לְשַׁנְאֵי וְלִבְעֵלֵי דְבָבֵי אֲשִׁלֵּם:
(מג) אֲיִרְוֵי גִירֵי מַדְמָא וְתְרַבִּי תְּקַמִּיל
בְּעַמְמָא מַדָּם קְטִילִין וְשָׁבִין לְאַעְדָּאָה
כְּתָרִין מֵרִישׁ סַנְאָה וְקַעִיל דְּבָבָא: (מג) שְׁבָחוּ
עַמְמָא עֲמִיָּה אֲרִי פּוֹרְעֵנוּחַ עֲבָדוּהֵי צַדִּיקָא
יִתְפָּרַע וּפּוֹרְעֵנוּחָא יִתִּיב לְסַנְאָוְהֵי וּיְכַפֵּר
על

שהרעו לכם אשר אני קלפתי מעט והמה
עזרו לרעה (זכרי' ח') ד"א ותאחו ידי את
מדת המשפט להחזיק בה לנקום נקם: אשיב
נקם וגומר. למדו רבותינו באגדה מתוך
לשון המקרא שאמר ותאחו במשפט ידי לא
כמדת בשר ודם מדת הק"ה מדת בשר
ודם זורק חן ואינו יכול להשיבו והק"ה
זורק חליו ויש בידו להשיבן כאלו אוחזין
בידו שהרי ברק הוא חליו שנאמר כאן
ברק חרבי ותאחו במשפט ידי והמשפט
הזה לשון פורענות הוא בלעז יושטי"לוא:
(מב) אשכיר חלי מדם. האויב: וחרבי

תאכל. בשרם: מדם חלל ושביה. זאת
מראש פרעות אויב. מפשע תחלת פרעות האויב כי בשק"ה נפרע מן העב"ם פוקד עליהם
עונם ועונות אבותיהם מראשית פרעה שפרעו בישראל: (מג) הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן
ישנחו האומות את ישראל ראו מה שנח' של' אומה זו שדבקו בהק"ה בכל התלאות שעברו עליהם
ולא עזבוהו יודעים היו בטובו ובשנחו: כי דם עבדיו יקום. שפיכו' דמיהם כמשמעו: ונקם ישיב
לצרי

ב א ו ר

לשון פורענות (יושטי"ל בלע"ז), ובל"א (גערעכטיגקייט): אשיב נקם לצרי, כי אני
קלפתי מעט, והמה עזרו לרעה, ככתוב והם עשו לישראל את כל הרעות אשר עשו, לא בעבור
שעבדו ע"ז כמוהם, כי אם בעבור שלא ראו לעשות כמעשיהם, ולא ראו לעבור את מלות
אלהיהם, והם אם כן לרי האל ומשנאויו ולכך הרעו לעם סגולתו: (מב) אשכיר חצי מדם,
דרך מליכת השיר, חלי ישחו דם האויב עד שישכרו: מדם חלל ושביה, שנ על אשכיר, וטעם
ושניה הפלועים שבהם: מראש, שנ על הנשר שזכר, והשעור, אשכיר חלי מדם חלל ושביה,
וחרבי תאכל בשר מראש פרעות אויב: פרעות, כמו וראשו יהיה פרוע (ויקרא י"ג מ"ה), לשון
סתירה ופרעה: (מג) הרנינו גוים עמו, כתרנומו שנחו עממיא עמיה, אתם גויי הארץ תנו
כבוד לעם ה': כי דם עבדיו יקום, שפיכת דמיהם: וכפר אדמתו עמו, ויפייס אדמתו ועמו
על

ה מ ע מ ר

(מג) הרנינו גוים, לדעתי הכוונה בגוים על שבטי ישראל כמו אחריו בנימין בעממיך (שופטים
ה' י"ד), וכן אף חובב עמים (לקמן ל"ג ג'), ושעורו אתם גוים שהם עמו הרנינו.

האוינו לב

תרגום אשכנזי קע

אויט דעם ערדרייכע אונד דעם פֿאלקע פֿערזעהנט . (מד) משה קאם , אונד טרוג אללע וואַרטע דיעזעס געזאָגט געס דער נאַציאָן פֿאַר , ער אונד

לְצִיּוֹ וּכְפָר אֲדַמְתּוּ עִמּוֹ :

פתוחה שיטה שלמה

(מד) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם

תרגום אונקלוס

על ארעיה ועל עמיה: (מד) ואחא משה ומליל ית כל פתגמי חושבחהא הָא קָדָם עמא

ר ש י

לכרוי . על הגזל ועל החמס בענין שני' מזרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהי' מחמת בני יהודה (יואל ד') ואומר מחמס אחיך יעקב וגו' (עובדיה א'): וכפר אדמתו עמו . ויכיים אדמתו ועמו על

הכרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב . וכפר . לשון רבוי ופיוס כמו אכפרה פניו (בראשית ל"ב) אנחיניה לרוגזיה : וכפר אדמתו . ומה היא אדמתו . עמו . כשעמו מתנחמי' ארצו מתנחמת וכן הוא אומר רבית ה' ארלך במה רבית ארלך שנת שנות יעקב (תהלים פ"ה) . בפנים אחרים היא נדרשת בספרי ונחלקו בה ר' יהודה ור' נחמי' ר' יהודה דורשה כולה כנגד ישראל ור' נחמי' דורש את כולה כנגד האומות ר' יהודה דורשה כלפי ישראל אמרתי אפואיהם כמו שפירשתי עד ולא ה' פעל כל זאת כי גוי אובד עלות המה אבדו תורתו שהיא להם עלה נכונה ואין בהם חבונה להתבונן איבה ירדוף אדם מן הע"א אלף מהם אס לא כי כורס מנרס כי לא ככורינו כורס הכל כמו שפירשתי עד תכלית . ור' נחמיה דורשה כלפי האומות ע"א כי גוי אובד עלות המה כמו שפירשתי תחלה עד ואויביו פלילים : (לב) כי מגפן סדוס גפנס . של אומות ע"א : ומשדמות עמורה וגו' . ולא ישימו לבם לתלות הגדולה כי : ענבמו ענבי רוש . הוא שאמר לולי בעס אויב אגור על ישראל להרעילם ולהמרירם לסיבך אשבלות מרורות למו להלעיט אותם על מה שעשו לבני : (לג) חמת תנינים יינס . מוכן להשקות' על מה שעשו להם : (לד) כמוס עמדי . אותו הבוס ש'אמר כי כוס ביד ה' וגו' (תהלים ע"ה) : (לה) לעת תמוט רגלם . בענין שני' תרמסנה רגל (ישעיה כ"ו) : (לו) כי ידין ה' עמו . כל' זה משמש כי ידין כל' דהא ואין ידין לשון ייסורין אלא כמו כי יריב את ריבס מיד עושקיה' כי יראה כי אזלת יד וגו' : (לז) ואמר אי אלהימו . והאויב יאמר אי אלהימו של ישראל כמו שאמר טיטוס הרשע כשגדר את הפרכת בענין שני' ותרא אויבתי ותכס' בזה האומרה אלי אוי ה' אלהיך (מיכה ז"ן) : (לט) ראו עתה כי אני וגומר . אז יגלה הק"ב ישועתו ויאמר ראו עתה כי אני אני הוא מאתי באת עליהם הרעה ומאתי תבא עליהם הטובה : ואין מידי מליל . שיליל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם : (ס) כי אשא אל שמים ידי . כמו כי נשאתי תמיד אני משרה מקוס שנייתי בשמים כתרגומו אפי' חלש למעלה ויבור למטה אימת עליין על התחתון וכ"ש שגבור למעלה וחלש מלמטה : ידי . מקו' שנייתי כמו איש על ידו (במדבר ב'). והיה בידי להפרע מכם אבל אמרתי שמי אנכי לעולם איני ממהר לפרוע לפי שיש שהות בדבר אני חי לעולם ובדורות אחרונים אני נפרע מהם והיכולת בידי ליפרע מן המתים ומן החיים מלך נשר ודם שהו' הולך למות ממהר נקמתו ליפרע בחייו כי שמי ימות הוא אז אויבו ונמלח שלא ראה נקמתו ממנו אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואיני נפרע בחייהם אפרע במוותן : (מא) אס שנותי ברכ חרבי . הרב' אס יש שאינס תלויין כשאשפן ברכ חרבי

ב א ו ר

על הכרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב : וכפר , לשון רבוי ופיוס , כמו אכפרה פניו (בראשית ל"ב) , אנחיניה לרוגזיה : אדמתו , כענין רבית ה' ארלך , שנת שנות יעקב (תהלים פ"ה ב'). והיה בארנו את כל הפרשה הזאת כפי שעת ר' נחמי' בספרי , שדרשה כלה כלפי האומות עובדי ע"ז , ור' יהודה דורשה כלה כלפי ישראל , אלא שהמשמעות פשוט הכתוב בשפת ר' נחמיה , ובה הלכו הרמב"ן ורש"ם וראב"ע . ועל פי דרשו תכלול השירה הזאת כל עניני האומה , וכל המובאות אותה מיוס לאתה מארץ מזרים עד סוף כל הדורות , זכן אמרו רז"ל בספרי , גדולה שירה זו שיש בה עכשו ויש בה לשעבר ויש בה לעת דלבא , ויש בה לעולם הבא .

תרגום אשכנזי

אונד הושע וְאָהוּן נון . (מה) אַלם
ער דיזע וואָרטע אָן דיא גאַנצע
נאַציאָן אויסגערעדעט האַטטע,
(מו) זעטטע ער הינצו: נעה=
מעט דיא רעדען וואָהל צו הער=
צען, מיט וועלכען איך אייך היי=
טע פֿערמאַהנט האַבע, דאַמיט
איהר זיא אייערן קינדערן איינ=
שערפֿט, דאַס זיא בעוואַהרען
אונד טהון נאָך דען וואָרטען
דיע=

האזינו לב

הוא והושע בן-נון: (מה) ויכל
משה לדבר את-כל-הדברים
האלה אל-כל-ישראל: (מו) ויאמר
אלהם שימו לבבכם לכל-
הדברים אשר אנכי מעיד בכם
היום אשר תצום את-בניכם
לשמר לעשות את-כל-דברי

התורה

תרגום אונקלוס

עמא הוא והושע בר נון: (מה) ושיצי משה
למלא ית כל פתגמיא האלין עם בר
ישראל: (מו) נאמר להון שוו לבכון לכל
פתגמיא די אנא מסהיד בכון יומא דין
די תפקדינון ית בניכון למשר למעבד ית
כל

אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה וכן הוא אומר בן אדם ראה בעיניך ובאזניך
שמע ושים לבך (יחזקאל מ') והרי דברים ק"ו ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה
כריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים להבין דברי תורה שהן כהררין תלוין בשערה
על

ר ש י

ותאחו במשפט ידי וכו' כמו שפירשתי
למעלה: (מד) הוא והושע בן נון . שנת
של דיווגי היתה נטלה רשות מזה ונתנה
לזה העמיד לו משה מתורגמן ליהושע
שהיה דורש בחייו כדי שלא יאמרו ישראל
בחי רבך לא היה לך להרים ראש . ולמה
קוראנו כאן הושע' לומר שלא זכה דעתו עליו
שאצ"פ שנתנה לו גדולה השפיל עצמו
כאשר מתהלתו: (מו) שימו לבבכם . כריך

ב א ו ר

היא ענין כפלא עד מאוד , כאשר יוסיף הקורא המשיביל להגות ולהתבונן בפרשה הזאת כן יוסיף
להפליא עליה , ולשמות בה ולהנחם על ידה מכל התלאות והצרות אשר עברו עלינו מיום
גלותינו עד עתה , כי אין בהם דבר אשר לא הוגד מראש בשירה הזאת הקטנה בדבור והנשגבה
בענין . וכאשר באתנו לשעבר גלות ושעבוד וטלטול , כמו שהעיד לנו מלכנו מחוקקנו , כן
תתחזק בלבנו התקוה לעתיד , שיתנחם ה' עלינו לצת הנמוס עמדו , להוסיף למרחב רגלינו ,
ולהקים אותנו לו לעם כשנים קדמוניות . ואמר הרמב"ן ז"ל : אלו היתה השירה הזאת מכתב
אחד מן החזוים בנבכים , שהניד מראשית אחרית , ה' ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל
דבריה עד הנה , לא נפל דבר אחד מהם , ואף כי אנחנו נאמין ונלפס בכל לב לדברי האלהים
מפי נביאו הנאמן בכל ביחו עכ"ל : (מד) הוא והושע בן נון , שהרי לשניהם לוח הק"בה ,
כדכתיב קרא את יהושע והתיכנו באוהל מועד ואזניו וגו' (לעיל ל"א י"ד) , וכן אמרו רז"ל
שנת של דיווגי היתה , נטלה רשות מזה ונתנה לזה : (מה) ויכל , כאשר בלה , אז אמר אליהם :
(מו) שימו לבבכם , כריך האדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה . וכן הוא אומר
בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך (יחזקאל מ' ד') , והרי הדברים ק"ו , ומה תבנית
הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה , כריך האדם שיהיו עיניו ולבו ואזניו מכוונים להבין ,
דברי תורה שהן כהררין תלויים בשערה , על אחת כמה וכמה . (רש"י) . דמו דברי התורה
להררים התלויים בשערה , לפי שחייאדם והללחתו הנלחצת תלויים בהם , והם סובבים לפעמים
על סברא דקה בשערה , כאסם בינה ובין מכשול הטעות , ואם תנתק ימוטו ההרים התלויים
בהם . ולריכה אס כן לכוונת הלב יותר מחכמות וידעיות שעניניהם נופלים תחת החוש ,
ואפטר שיכחנו בפעל ממש , כדבר הנמדד בקנה , או שזא עליהם מופת משאי , שאי אפשר
לעשות

האזינו לב

הַתּוֹרָה הַזֹּאת: (מז) כִּי לֹא־דָבַר
רַק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא הֵי יוֹכֵם
וּבְדָבַר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל־
הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֹתָ־
הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ
(מח) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֵצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (מט) עֲלֶה אֶל־
הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר־נֹבֹ אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי

תרגום אשכנזי קעא

דיעזער לעהרע; (מז) דען עם
איזט קיינע זאכע, דאראן איך
עטווא וועניג געלעגען איזט,
זאנדערן אייער גל-קליעם לע-
בען הענגטראפאן אב, אונד נור
דאדורך קענטט איהר אין רעם
לאנדע לאנגע בלייבען, וועלכעם
איינצונעהמען איהר יעצט א-
בער דען ירדן געהען ווערדעט.
(מח) און עבען דיעזעם טאגע
שפראך דער עוויגע צו משה:
(מט) געהע אויף דאז געבירגע
עברים, אויף דען בערג נבו,
דער אים לאנדע מואב געגען

ירחו

ירחו

רש"י

תרגום אונקלוס

כָּל פְּתָגְמֵי אוֹרִיתָא הָדָא: (מז) אָרִי לֹא
פְּתָגְם רִיקָם הוּא מְנַכּוֹן אָרִי הוּא תֵּי יוֹכּוֹן
וּבְפְתָגְמָא הַדִּין תּוֹרְכוֹן יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי
אַחוּן עֵבְרִין ית יַרְדְּנָא לְחַמֵּן לְמִירְתָּהּ:
(מח) וּמִלִּיל יַי עִם מֹשֶׁה בְּכַרְן יוֹמָא הַדִּין
לְמִימַר: (מט) סָק לְטוֹרָא דְעֵבְרָאֵי הַדִּין
טוֹרָא דְנֹבֹ דִּי בְּאֶרְעָא דְמוֹאָב דִּי עַל אֲפִי

ירחו

על אחת כמה וכמה: (מז) כי לא
דבר רק הוא מכס. לא לחנם אחת
יגעים זה כי הרבה שבר תלוי זה כי היא
חייבת. דבר אחר אין לדבר ריקן בתורה
שאל תדרשו שאין זו מתן שבר מדע
לך שכן אמרו ואחות לוטן תמנע ותמנע
היתה פילגש (בראשית ל"ו) לפי שאמרה
איני כדי להיות לו לאשה הלואי ואחיה
פלגשו וכל כך למה להודיע שבתו של אברהם
שהיו שלטונים ומלכים מתאזים לידבק
צורעו: (מח) וידבר ה' אל משה בעלם
היום הזה. בשלשה מקומות נאמר בעלם

היום הזה נאמר בנח בעלם היום הזה בנח (שם ז') במראית אורו של יום לפי שהיו בני דורו
אומרים בנך וכך אס אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליבנס בתיבה ולא עוד אלא אנו נוטלין
כשלין וקרדומו' ומבקעין את התיבה אמר הק"ב הריני מכניסו בחלי היום וכל מי שיש בידו
נח למחות יבא וימחה. במלכים נאמר בעלם היום הזה הוליא ה' (שמות י"ג) לפי שהיו מלכים
אומרים בנך וכך אס אנו מרגישים בהם אין אנו מניחין אותם לנחת ולא עוד אלא אנו נוטלין
סייבות וכלי זיין והורגין בהם אמר הק"ב הריני מוליאן בחלי היום וכל מי שיש בו נח למחות
יבא וימחה. אף כאן במיתחו של משה נאמר בעלם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים בנך
וכך אס אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו אדם שהוליאנו ממלכים וקרע לנו את היס והווי
לנו את המן והגיו לנו את השלו והעלה לנו את הנחל ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו
ואמר הק"ב הריני מכניסו בחלי היום וכו':

כאשר

באר

לעשות זו: (מז) כי לא דבר רק הוא מכס, דבר בלתי חשוב, שאין בו לא טובה ולא רעה
ואין ראוי להתכונן עליו: (מח) בעצם היום הזה, היום שאמר השירה:

על

יִרְאוּ וְרָאוּ אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן
 אֲשֶׁר אָנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְאֶחָזָה: (כ) וּמַת בָּהֶר אֲשֶׁר אַתָּה
 עָלֶיהָ שָׁמָּה וְהֵאֵסַף אֶל-עַמִּיקָה
 כְּאֲשֶׁר-מַת אֶהְרֹן אֶחִיקָה בְּהֹר
 הָהָר וַיֵּאֵסַף אֶל-עַמְיוֹן: (כא) עַל
 אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּמִי-מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר-
 צִוַּי עַל אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי
 בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כב) כִּי מִנְגִיד
 תִּרְאוּ אֶת-הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא
 תָּבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אָנִי נָתַן
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

יריחו איבער ליענט, אונד בע-
 זעהע דאז לאנד כנען, וועלכעס
 איך דען קינדערן ישראל'ס צום
 איינגענטהומע געבען ווילל.
 (כ) אויף דיעזעם בערגע, דען
 דוא בעשטייגעסט, זאללסט
 דוא אלסדאן שטערבען, אונד
 צו דיניעם פאלקע איינגעטהאן
 ווערדען, זא וויא אהרן אויף
 דעם בערגע הך געשטארבען,
 אונד צו דיניעם פאלקע איינגע-
 טהאן ווארדען: (כא) ווייל איהר
 אייך ווידער מיך פערנאנגען,
 מיטטען אונטער דער נאציאן,
 בייא דעם שטרייטוואססער
 קדש, אין דער וויסטע צין:
 אינדעם איהר מיך ניכט פער-
 העררליכט האבט פאר דען
 קינדערן ישראל'ס, (כב) זא
 זאללסט דוא דאז לאנד פאן
 פערנעזעהען, אבער ניכט הינ-

וואח דאז אין דען קינדערן ישראל'ס איינגעבען ווילל.

דיע

תרגום אונקלוס

יִרְחוּ וַחֲזוּ יַח אֶרְעָא דְכְנַעַן דִּי אָנָּא יְהִיב
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחְסָנָא: (כ) וּמוֹת בְּטוֹרָא
 דִּי אַתְּ סָלִיק לְחַמֵּן וְחַבְנִישׁ לְעַמִּיקָה בְּמָא
 דִּי מִית אֶהְרֹן אֶחִיקָה בְּהוֹר טוֹרָא וְאַחְסָנִישׁ
 לְעַמִּיקָה: (כא) עַל דִּי שְׁקַרְתוּן בְּמִימְרֵי בְּגוֹ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מִצּוֹת רְקִים מִדְּבַרָא
 דְּעִין עַל דִּי לֹא קִדְשִׁתוּן יַחֵי בְּגוֹ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: (כב) אַרְי מְלַקְבִּיל תְּחֻזֵי יַח אֶרְעָא
 וְלְחַמֵּן לֹא תִיעוּל לְאַרְעָא דִּי אָנָּא יְהִיב
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ודא

שכרואס טעא אינו לוקה כך מקיים מותם בוראו או לא כל שכן: (כב) כי מנגד תראה מרחוק תראה וגו' כי אם לא תראה עכשו לא תראה עוד בחיך: ושמה לא תבוא וידעתי כי סניבה היא לך על כן איני אומר לך עלה וראה:

ר ש"י

(ג) כאשר מת אהרן אחיך - באותה
 מיתה שראית וקמדת אותה שהסגיש משה
 את אהרן בגד ראשון והלבישו לחלעזר
 וכן שני וכן שלישי וראה כמו בכבודו
 א"ל משה אהרן אחי עלה למטה ועלה
 פשוט ידיך ופשוט פשוט רגליך ופשוט ענף
 עיניך ועלם קמון פיך וקמץ והלך לו
 אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו:
 (גא) על אשר מעלתם בי - גרמתם למעול
 בי: על אשר לא קדשתם אותי - גרמתם
 לי שלא אתקדש אמרתי לכם ודברתם אל
 הסלע (במדבר כ') והס הכוהו והולכרו
 להכותו פעמים ואלו דברו עמו ונתן מימיו
 בלא הנאה היה מתקדש שם שמים שהיו
 ישראל אומרים ומה הסלע שאינו לא
 לשכר ולא לפורענות אם זכה אין לו מתן
 שכר ואם טעא אינו לוקה כך מקיים מותם בוראו או לא כל שכן: (כב) כי מנגד תראה מרחוק תראה וגו' כי אם לא תראה עכשו לא תראה עוד בחיך: ושמה לא תבוא וידעתי כי סניבה היא לך על כן איני אומר לך עלה וראה:

ב א ו ר

(גא) על אשר מעלתם בי, בארנו בספר במדבר (כ' י"ג): (כב) מנגד, מרחוק: